

Світлана Гуцуляк

ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ
на уроці української літератури.
Літературний календар
(перше півріччя 2025 року)

пн	вт	ср	чт	пт	сб	нд
						1
2		4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

С. І. Гуцуляк

**ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ
НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.
ЛІТЕРАТУРНИЙ КАЛЕНДАР
(перше півріччя 2025 року)**

Навчально-методичний посібник

Чернівці
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2025

УДК 373.5:821.161.2](072)
Г-93

Рекомендовано Вченою радою філологічного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича (Протокол №5 від 22.01.2025)

Рецензент:

О. О. Попович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри
української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Гуцуляк С. І.

Г-93 Проєктне навчання на уроці української літератури.
Літературний календар (перше півріччя 2025 року):
навч.-метод. пос. / С. І. Гуцуляк. – Чернівці: Чернівець.
нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. 84 с.

Методична складова цього видання покликана дати мотивацію і теоретичну основу для засвоєння відповідних тем із дисциплін «Методика викладання української літератури» й «Технології викладання української мови і літератури», а літературознавча – може бути використана під час вивчення низки обов'язкових історико-літературних курсів.

Посібник створено для здобувачів вищої освіти філологічного факультету спеціальностей А4 Середня освіта (українська мова та література) та В11 Філологія (українська мова та література), однак він може стати в нагоді і для здобувачів середньої освіти, педагогів, загалом усіх зацікавлених.

УДК 373.5:821.161.2](072)

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2025
© Гуцуляк С. І., 2025

ЗМІСТ

<i>Вступні зауваги</i>	4
Українська література як проєкт.....	6
Літературний календар на перше півріччя 2025 року.....	16
Січень.....	16
Лютий	28
Березень.....	38
Квітень.....	50
Травень	60
Червень	72
<i>Список використаних джерел</i>	83

ВСТУПНІ ЗАУВАГИ

Із методом проєктів здобувачі вищої освіти філологічного факультету Чернівецького університету мають справу під час вивчення курсів «Методика викладання української літератури» й «Технології викладання української мови і літератури». Ідеться передусім про теоретичний аспект цього явища, про його ґрунтовне, а головне – осмислене вивчення, включаючи історію виникнення й розвитку, особливості функціонування в українській системі освіти, перспективи подальшого впровадження з урахуванням нових викликів тощо. Залучення ж у практичне поле проєктної технології (тут можна прибрати фокус із літератури) відбулося для них (нинішніх здобувачів філологічної освіти) значно раніше – в пору дошкільного і шкільного навчання – та продовжує відбуватися в університетських стінах. Звісно, за умови, що в закладі не культивувалася (культивується) так звана пасивна модель навчання, яку авторитетна педагогиня Софія Русова (до слова, про неї ще буде згадано в цьому виданні) безапеляційно розвінчала понад сто років тому: «...можна собі уявити, який гріх брала на себе стара школа (на жаль, ще існуюча) зі своїми методами пасивного навчання, нехтуючи всю дитячу рухливість та безпосередню творчість. Це й шкодило тим, що паралізувало живу, самостійну душу дитини, а також псувало характер, бо воля закладається й розвивається лише на ґрунті активності».

Цей посібник створений із думкою про якісну професійну підготовку майбутніх учителів та має на меті стати для них дороговказом у використанні методу проєктів на уроках української літератури. Видання складається з теоретичної частини – ввідної студії «Українська література як проєкт» (оприлюдненої в журналі *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2024. № 210. С. 102 – 107) та практичної – зразка проєкту під назвою «Літературний календар на перше півріччя 2025 року». Наш літературний календар очікувано вихоплює (часом – із гарячих заголовків, а інколи – з небуття) імена тих, хто належить чи належав до літературної й довколалітературної спільноти. І ці люди не лише народжуються та помирають (що прийнято позначати в подібних календарях), а й пишуть вірші, захищають дисертації, листуються, отримують премії, караються в тюрмах,

воюють за свою країну. Ідея в тому, аби наблизити минуле, зробити його видимим, тілесним, цінним, повним. Повнота охоплення календаря (відкриття, що кожного дня щось відбувалося, а відтак – відчуття, що немає неважливих подій, принаймні якщо вже ми про них знаємо), попри стрибки в часі, витворює нову цілісну реальність, засновану на національній ідеї, даючи бачення цілісності, з низкою передбачуваних і несподіваних взаємозв'язків, та неперервності літературного процесу. Оскільки робота над формуванням такого бачення, розпочата у школі, в університетських аудиторіях не збавляє обертів, потенціал практичної частини цього видання виходить за межі раніше висловленої мети.

Літературний календар також може стати натхненням для здобувачів освіти, які перебувають у пошуках об'єкта для наукових досліджень. Адже майже кожна подія (вирішено зупинитися на одній щодня) має тут лаконічне акцентне продовження – історію або кілька розрізнених фактів, незрідка малознаних, які спонукають дізнатися більше. У календарі не знайти вичерпних енциклопедичних статей із хронологічним простеженням основних віх життя, перерахунком усіх зацікавлень і заслуг, є лише інформаційні вкраплення, спрямовані на раптове захоплення уваги, створення вау-ефекту, принаймні таким був задум. Хоч, правду кажучи, це обмежувальне правило давалося дуже непросто, бо постаті, представлені далі, своїми талантами й харизмою, цінностями й позицією, часто кіношними долями, справляють глибоке враження.

Одним із базових критеріїв відбору матеріалу для календаря слугувала кратність року, коли відбулася та чи інша подія, п'яти (ювілейна дата), також тут зафіксовано найбільш «свіжі» події – однорічної давності. Цей критерій можна відредагувати, орієнтуючись на період, що вивчається, так само, як і інші параметри пошуку й аналізу інформації. Зрештою, варто експериментувати з форматом кінцевого продукту, а також вдихати в нього життя через відзначення уміщених у календарі дат. Як відзначати? Кілька ідей запропоновано далі. Але насамперед – не примусово і не поверхово, остерігаючись виховати тих, що, за формулюванням Бориса Грінченка, *«раз на рік збираються на Шевченкові роковини співати гімн»*.

УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА ЯК ПРОЄКТ

Чому діти не читають? Чому не читають твір повністю? Чому не сприймають прочитане? Якою має бути шкільна програма з української літератури? Як зробити класику мангою для сучасних учнів? Як зробити літературу «тросяндами й виноградом» у їхніх очах? Надію на розв'язання принаймні окремих проблем літературної освіти дає технологізація освітньої галузі, що, на відміну від традиційного навчання, передбачає ретельне планування результатів. Технологічний підхід в освіті простежується виразно й послідовно, починаючи від першої її ланки – дошкільної. У вступі до програми «Впевнений старт», яка має підготувати дітей до умов нової української школи, зазначено, що «відмінним принципом побудови Програми є її зорієнтованість на освітній результат – вихователь планує власну діяльність, орієнтуючись на очікуваний результат («Що я хочу, щоб засвоїли діти?», «Яким має бути кінцевий результат?»))» [1, с. 5]. Називаючи пріоритетні види робіт, як-от складання карти активностей, розв'язання проблемної ситуації чи створення дитиною виставки-презентації своїх діяльнісних досягнень, автори програми засвідчують пріоритетність технології проєктного навчання, яка є провідною і в нинішній шкільній освіті.

О. Слижук відзначає, що «у традиційній дидактиці проєктне навчання здебільшого розглядалося як один із методів освіти учнів старших класів та студентів. У концепції НУШ проєктне навчання є складовою частиною освітнього процесу на всіх його рівнях» [2]. Використовуючи запам'ятовувану «рибну» метафорику, автори Концепції наголошують на зв'язку навчання з практикою, тобто на важливості формування в учнів навичок виконувати реальні завдання, а отже – декларують необхідність упроваджувати проєктну технологію, в основі якої – моделювання проблемної ситуації та пошук шляхів її розв'язання. Власне, в зазначеному документі термін «проєкт» вживається неодноразово, приміром, стверджується, що «будуть широко застосовуватися методи викладання, засновані на співпраці (ігри, проєкти – соціальні, дослідницькі, експерименти, групові завдання тощо)» [3, с. 15]. Це нині відображено в навчальних програмах та підручниках, зокрема і з української літератури. Так, п'ятикласникам пропонують створити трейлер (відзняти

відео або намалювати фрагмент) до майбутнього мультфільму чи фільму за казкою «Мавка Вербинка» Василя Короліва-Старого [4, с. 74], шестикласникам – власне продовження розповіді про жар-птицю з однойменного твору Ірини Жиленко за допомогою будь-якого засобу візуалізації [5, с. 75], а одинадятикласникам (програма для них також розроблена з опорою на концепцію НУШ, хоч і засвідчує перехідний етап) – підготувати мультимедійну презентацію за творчістю художників 20 – 30 років ХХ ст. [6, с. 9]. Поза сумнівами, такий тип завдань (завдяки творчому й пошуковому спрямуванню, залученню сучасних інформаційних технологій, можливості продемонструвати знання з інших галузей, проявити себе в ролі командного гравця тощо) здатний мотивувати учня до читання й аналізу прочитаного, тобто – сприяти формуванню читацької компетенції.

Попри позиціонування проєктної технології як однієї з перспективних, її місце серед інноваційних способів організації навчання насправді умовне. Батьками так званого «project method» вважають американських педагогів Дж. Дьюї та В. Кілпатріка. В американському шкільництві метод проєктів, що спирається на філософію прагматизму, почав свій шлях у кінці ХІХ століття. В українській школі його активно застосовували в 20-х роках ХХ століття, аж до заборони 1931 року, за якою послідувала тривала перерва й, починаючи з 90-х, поступове повернення [7, с. 119].

Цінний вклад у вивчення методу проєктів зробив український педагог і науковець Г. Ващенко, присвятивши цьому питанню окремий розділ у підручнику «Загальні методи навчання» (1929). Особливості впровадження проєктної технології в навчальний процес стали предметом зацікавлення для таких сучасних дослідників, як Н. Богданець-Білоskalенко, Г. Бондаренко, Т. Вороненко, Л. Козак, О. Онопрієнко, О. Пехота, А. Цимбалару та інших.

Маючи на меті проаналізувати один із аспектів зазначеної проблеми – проєктне навчання на уроках української літератури, ми керуємося насамперед його актуальністю (з огляду на задекларовану траєкторію розвитку НУШ та потенціал технології, спостережений учителями: «Використання методу проєктів на уроках гуманітарного циклу – НЕВИЧЕРПНЕ. Ця методика

допомагає успішно сформувати ключові компетенції учнів» [8]; «Учителів української мови та літератури цей метод надає безмежні можливості для виконання навчальних завдань і розвитку творчих здібностей учнів» [9, с. 172]) і водночас відкритістю до знахідок – як концептуальних, так і технічних.

За формулюванням О. Сухомлинської, «метод проєктів – це система навчання, за якою учні набувають знань, умінь та навичок у процесі планування і виконання практичних завдань-проєктів, що постійно ускладнюються. Під час роботи за методом проєктів на чільне місце ставляться самодіяльність учнів та їхня активність, ініціативність, захопленість» [за: 10, с. 3]. Окрім «методу проєктів», у педагогічній науці вживаються терміни «проєктна технологія», «проєктивна технологія», «проєктне навчання», однак не завжди паралельно (як у нашому випадку). Приміром, О. Слижук пояснює, що «у контексті діяльнісного підходу більш доцільно говорити про проєктне навчання, адже в основі виконання проєктів – самостійне виконання проєктних завдань з метою емпіричного здобуття знань та формування soft skills» [2]. Послідовне підкреслення суб'єктності учня дає підстави висновкувати, що йдеться про активну (чи інтерактивну) технологію навчання. Що це означає для вчителя? Аж ніяк не звуження ролі до «наглядацької», а, навпаки, можливість розширити діапазон ролей та бути вихователем, гуманістом, психологом, партнером, демократом, проєктувальником, наставником, консультантом, фасилітатором, координатором, організатором, помічником, професіоналом, «вічним двигуном» тощо [11; 12].

Важко переоцінити важливість налагодження гармонійних, довірливих стосунків між учителем і учнем для провадження ефективної освітньої діяльності, зокрема і в сфері літературної освіти. Аналізуючи причини зниження інтересу учнів до читання української літератури, А. Лаврова, поміж іншого, пов'язує його із примусом, з авторитарним спілкуванням учителя з учнем [13, с. 50]. Рухаючись від зворотного, сформулюємо завдання, яке постає перед педагогом-інноватором: організувати все таким чином, аби на кожному етапі проєктної діяльності – від моделювання проблеми, планування до реалізації та презентації проєкту й оцінювання результатів – учень відчував, що його думку цінують, що вона впливає на хід роботи.

Понад те, варто почати з «нульового» етапу – обговорення самої технології. З'ясуйте етимологію терміну «проект», проаналізуйте кілька визначень, «зберіть» власне. Подивіться на проект із різних ракурсів: наприклад, окремий літературний твір як проект (Ч. Мак-Меррі викоремлював п'ять категорій проектів: «домашні», промислові й торговельні проекти, проекти прикладних наук, проекти з історії та географії та, нарешті, «класичні літературні твори, що вивчаються як проекти», причому «кожен твір з цього погляду є проект, що його задумав та здійснив автор» [за: 10, с. 51]). Або ще: взаємодія учнів і вчителя на уроках української літератури як проект (власне, на урок – менший, на рік – більший, на весь час навчання – грандіозний), результати якого триватимуть як у короткій, так і в найбільш довгостроковій перспективі (від задоволення інформаційних та естетичних потреб у процесі читання й бесід, розширення світогляду, отримання визнання, покращення комунікаційних навичок – до становлення почуття гідності, громадянської відповідальності, здатності сприймати думку іншого, вирішувати конфлікти, працюючи в колективі, займатися самоосвітою, радіти життю, а якщо «навести різкість» – здобути бажану роботу, виховувати щасливих дітей, будувати дружбу й подружні стосунки тощо). Тобто проект, над яким працюватимуть учні – це, по суті, рекурсія – проект у проекті, що в проекті.

Заглиблення в методичну сферу додасть учням упевненості та відчуття контролю. Вони можуть поміркувати (й зіставити власні думки з поглядами науковців) про переваги й недоліки методу проектів: наприклад, співпраця, коли є надійне плече партнера, – односторонньо «плюс», але що, як ви обоє не знаходите вирішення проблеми (пошук альтернативних шляхів), або на певному етапі втратили ентузіазм? Це можливість для вчителя передбачити виклики, «розвідати» глибше, наскільки бажаними є індивідуальна робота, залучення батьків, учителів інших предметів, оприлюднення окремих частин або цілого проекту. Ще однією такою можливістю є попереднє (на початку семестру) анкетування учнів на тему їхніх захоплень і досягнень, що дозволяє зреалізувати вимогу індивідуального підходу в навчанні, розглянути ідею інтегрованого проекту. Актуальна інформація про рівень сформованості тих чи інших навичок

школярів стане в нагоді для встановлення часових рамок, розподілу ролей, вибору форми діяльності тощо.

Відтак учитель буде готовий, з огляду на власне бачення, обговорені виклики й побажання, запропонувати класу конкретний вид проєкту. Або провести «мозковий штурм» із подальшим визначенням ідеї-переможця. Або ж, зробивши це додатковими навчанням і розвагою, залучити до продукування варіантів штучний інтелект (Chat GPT).

Показово, що, пропонуючи учням виконати проєкт, учитель апріорі не бере під сумнів саме прочитання тексту чи текстів і не погоджується на просто прочитання як «програму максимум». Вимагаючи більшого – обдумування, інтерпретації, створення власного творчого продукту, презентації результатів, – педагог висловлює повагу й віру в інтелектуальний потенціал своїх вихованців.

На уроках української літератури можна втілити цілу низку різнотипних проєктів (пошукових, творчих, ігрових тощо), які, з накладанням додаткових умов, урізноманітнюють змісту, умілим комбінуванням інформаційних технологій, щоразу сприймаються як нова захоплива пригода:

- *презентація* (важливо зацікавити школярів об'єктом вивчення, стимулювати їх до використання передових технічних засобів та, за можливості, продовжувати життєвий цикл презентацій: наприклад, створити для підсумкового заняття презентацію-колаж із окремих, раніше продемонстрованих робіт);

- *ілюстрації до прочитаного твору* (в різних техніках (графічні, акварельні, цифрова графіка) та стилях (кубізм, реалізм, поп-арт) на вибір, а також усне обґрунтування вибору як частина «рекламування» свого продукту);

- *читацький щоденник* (вітаються ментальні карти, асоціативні кущі, схеми, діаграми, кольорові експерименти з текстом, виписки на полях, малюнки, наліпки, аплікації);

- *словник літературознавчих термінів* (словник поступово, впродовж семестру чи навчального року, укладається з термінів, які розглядаються на уроці, з опорою на підручник і авторитетні словникові видання (за порадою вчителя) та з добром прикладів із прочитаних творів);

– *«ментальний довідник»* (конспектування біографій письменників у вигляді ментальних карт зробить процес навчання цікавішим і приємнішим та покращить запам'ятовування, а кінцевий продукт можна оформити як книгу);

– *цитатник* (якщо вчителю вдасться знайти і підтримувати мотивацію учнів, цей проєкт, як і читацький щоденник, словник чи «ментальний довідник», може стати довоготривалим);

– *карта* (з представленням життєвого шляху письменника чи мандрівок його персонажів, позначенням місць народження всіх письменників, що вивчалися впродовж семестру);

– *зустріч-інтерв'ю* з письменником, прототипами персонажів, персонажами (інші ролі: модератор, колега, читач, літературознавець, кіносценарист, бібліотекар, ілюстратор, журналіст, продюсер тощо);

– *дослідження* (варто приділити увагу обранню актуальної й достатньо широкої теми, яка б відгукувалася в учнів (наприклад, проаналізувати образи представників «розстріляного відродження» в сучасному музичному, образотворчому, театральному й кіномистецтві), а результати її опрацювання зафіксувати на віртуальній дошці Padlet або, за згоди автора чи авторів, – опублікувати в соцмережах чи навіть місцевому ЗМІ, доповнивши досвід співпраці з виданням екскурсією в редакцію);

– *комікс* (чому б не створити свою «Українську літературу в коміксах», продемонструвавши розуміння архітекτονіки твору, вміння виокремлювати ключові сцени й образи, уважність до художніх деталей, відчуття стилю письменника);

– *сценарій* (таке «переписування» твору стане в нагоді при вивченні прози й ліро-епіки, відтак «напрошується» інсценізація, яку добре сприймають школярі будь-якого віку);

– *антологія* (укладаючи власну антологію, учні аналізуватимуть її як явище, знаходитимуть «свої» (улюблені) твори, а також «хрестоматійні», «закенселені», «недооцінені», виходитимуть за межі програми й вивчатимуть контекст, щоб написати примітки й передмову);

– *аудіокнижка* (натхненням для запису аудіокнижки можуть стати проєкти «Укрліт», «Слухати серцем» (бібліотека «Голоси книжок»), «Книги, що говорять» та інші);

– *буктрейлер, трейлер або тизер фільму* за твором, біографією письменника чи доби (вдячний проєкт для великих груп, у межах якого кожен знайде справу до душі: написання сценарію, режисування, акторська гра, операторська робота, монтування матеріалів тощо);

– *тести* (спільне створення на Google диску бази тестів із обраної теми та вибіркове (випадковий вибір чи на розсуд учителя) їх проходження, також спільне (зادля зниження рівня стресу чи налагодження командної роботи) або ж у форматі змагання в «Kahoot!»);

– *віртуальний музей письменника* (кожна група учнів облаштовує окрему музейну залу (учитель допомагає визначитись із критерієм поділу) та проводить екскурсію, експонати можна «оживити» в різний спосіб);

– *інтернет-ресурс* (спільне ведення літературного сайту, подкасту, ютуб-каналу, сторінки з літературним контентом у телеграм, інстаграм, фейсбук, тік-ток тощо).

– *літературний календар* – це метапроєкт, який (варіативно) передбачає залучення інших видів проєкту для відзначення пам'ятних дат. Він може бути реалізований як внутрішній, загальношкільний, міжшкільний чи навіть міжнародний проєкт, відкриваючи можливості для знайомства з культурним процесом інших країн. Простіша версія – помісячний календар, візуального типу, зі співвідношенням «один місяць – один письменник» (наприклад, січень – місяць В. Симоненка, лютий – Лесі Українки), із портретним фото, тематичним віршем, короткими біографічними відомостями, асоціативними зображеннями. Складніший варіант – поденний: якщо обмежуватися шкільною програмою, тоді вже не варто зосереджуватися на ювілейних (кратних 5 чи 10) роках, і навпаки – це «правило» полегшить пошук подій. У будь-якому випадку за основу можна взяти дати, які, згідно з відповідною Постановою Верховної Ради України, відзначатимуться на державному рівні. Як правило, коли йдеться про літературу, призбирують ювілеї письменників, літературознавців, перекладачів, видавців: наприклад, на січень 2025-го припадають 90-річчя В. Симоненка, 95-річчя В. Нестайка, 180-річчя Олени Пчілки. Але це також місяць, коли – свіжа

рана – на фронті загинув поет М. Кривцов, коли – рівно 100 років тому – М. Вороний створив поезію «Церкви і янголи», а Є. Маланюк – «Напис на книзі віршів», коли А. Міцкевич 1825 р. вирушив в Одесу для працевлаштування в Рішельєвському ліцеї, а в 1895 р. Панас Мирний листовно зв'язався в любові до своєї сім'ї та в бажанні працювати для рідного краю. Цієї інформації немає в «державному» календарі (нехарактерні для канонічного жанру критерії відбору), але вона може бути у вашому, якщо ви визнаєте її значущість, якщо з її допомогою плануєте відкрити для учнів нові імена чи свіжий погляд на давно знайомі, розширити контекст, простежити тяглість літературних традицій, історико-культурні паралелі, зацікавити до читання й аналізу, до подальшої самоосвіти, розвинути громадянську свідомість. Отже, пошук дат – це один проєкт, їх відзначення – проєкт у проєкті, а саме – домовленість про певний дрес-код, перегляд відео, створення стіннівки чи настільної гри, влаштування ярмарку чи поетичного батлу, інсценізація уривку з твору, проходження квізу, вікторини тощо. Головне – аби живо, свіжо, уважно, вдячно – це «чотири простих «рецепти», як треба вшановувати наших великих з нагоди їхніх «круглих дат» [14] від Б. Тихолоза в статті із застережною назвою «Усі чекають, коли воно нарешті закінчиться, або Про ювілеї по-українськи».

Студіюючи питання впровадження проєктної технології на уроках української мови та читання в початковій школі, Н. Богданець-Білооскаленко та Ю. Шумейко пропонують поєднати вивчення української народної пісні «Ходить гарбуз по городу» з дослідницьким проєктом вирощування різних овочевих культур із насінин [15, с. 12]. Ми обрали цей зразок, аби продемонструвати метафоричний погляд на читання (як щось поза читанням, читання, що проростає в життя, як слово-насінину, яке (ста)є життям), що почасти пояснює природу проєктного навчання на уроках української літератури, його привабливість і освітню ефективність для учнів та студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук; за заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ: Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
2. Слижук О. А. Проектна діяльність учнів у процесі вивчення сучасної української літератури в 5-6 класах НУШ. *Digital Library NAES of Ukraine*. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732884/1/%D0%A1%D0%BB%D0%B8%D0%B6%D1%83%D0%BA%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf> (дата звернення: 20.07.24).
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова та ін.; за заг. ред. М. Грищенка; Міністерство освіти і науки України. Київ, 2016. 40 с.
4. Заболотний В., Заболотний О., Слоньовська О., Ярмольська І. Українська література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Літера ЛТД, 2024. 208 с.
5. Архипова В. П., Січкарь С. І., Шило С. Б. Українська література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Чернівці: МПП «Букрек», 2023. 248 с.
6. Авраменко О. Українська література (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Грамота, 2019. 256 с.
7. Грінченко В. Використання методу проектів із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у шкільному курсі історії. Наукові записки. Серія: історичні науки. Вип. 22. С. 118 – 124.
8. Воропай Л. Метод проектів на уроках гуманітарного циклу. *КЗ «Сазоно-Баланівська гімназія»*. URL: <https://sazonobalanowka.e-schools.info/pages/metod-proktv-na-urokah-gumantarnogo-tsiklu> (дата звернення: 20.07.24).
9. Грובהва Н. Проектні технології на уроках української мови та літератури. URL: https://znayshov.com/FR/10693/Jerelo_1_2021-164-172.pdf (дата звернення: 20.07.24).

-
10. Метод проєктів в українській школі 1920 – 1930-х років / Педагогічний музей України; укладачі: В. О. Гайдей, О. П. Міхно. Вінниця: Видавець ФОП Кушнір Ю. В., 2019. Вип. 6. 192 с.
 11. Кизименко О. Впровадження методу проєктів на уроках української літератури. *Центр Прогресивної освіти «Генезум»*. URL: <https://genezum.org/conference/mykolaiv-09062020> (дата звернення: 20.07.24).
 12. Мірошник С. Теоретичні основи навчальної проєктної діяльності учнів. *Народна освіта*. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2383 (дата звернення: 20.07.24).
 13. Лаврова А. Метод проєктів на уроках української літератури в старших класах. *Молодий вчений*. 2021. № 4 (92). С. 50 – 53.
 14. Тихолоз Б. Усі чекають, коли воно нарешті закінчиться, або Про ювілеї по-українськи. *Твоє місто*. URL: https://tvoemisto.tv/blogs/pro_yuvilei_poukrainsky_116720.html?fb_comment_id=3488188141229906_3488711021177618 (дата звернення: 20.07.24).
 15. Богданець-Білооскаленко Н., Шумейко Ю. Проєктна діяльність на уроках української мови та читання в початковій школі. *Digital Library NAES of Ukraine*. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724008/1/%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C%2C%20%D0%A8%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BA%D0%BE%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B0%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2_%D0%9A%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D1%96%D0%BB_2020_%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8_%D0%A1.10-13.pdf (дата звернення: 20.07.24).

ЛІТЕРАТУРНИЙ КАЛЕНДАР на перше півріччя 2025 року

СІЧЕНЬ

1 січня

1895 р. (130 років) – народився **Гнат Западнюк**, науковець, педагог, поет, військовий.

☞ Лицар Залізного хреста Армії УНР. Гнат Западнюк є автором віршів «До брата галичанина», «Січовим стрільцям», «Закарпатським русинам-українцям». Його поетичні рядки, присвячені «Славній Галицькій армії», лягли в основу стрілецької пісні «То не грім загримів»:

*То не грім загримів,
То не бір зашумів,
Не столітні дуби затріщали.
То в завзятій борні,
Віковичній, страшній,
З України кайдани упали.*

1935 р. (90 років) – народився **Микола Братан**, письменник.

1955 р. (70 років) – народився **Юрій Гречанюк**, педагог, літературознавець.

2 січня

1875 р. (150 років) – народився **Юрій Коллард**, громадський і політичний діяч, інженер.

☞ Міністр урядів УНР, автор мемуарів «Спогади юнацьких днів» (1927 – 1928) про заснування й діяльність «Харківської Української Студентської Громади» та «Револьюційної Української Партії». Редактор і автор передмови до торонтівського видання «Спогадів юнацьких днів» («Срібна сурма», 1972) Марко Антонович охарактеризував цю працю як «найповніший, найкращий і найпрозоріший твір про генезу та початки РУП», а також відзначив «цінність» покоління Юрія Колларда: «Воно винесло на своїх недосвідчених плечах ідею самостійної України й закріпило її в нашому світогляді та стало будівничими держави в 1917 – 1920 роках».

3 січня

1850 р. (175 років) – **Тарас Шевченко**, відбуюючи заслання в Оренбурзі, написав лист Осипу Бодянському.

✍ У листі нарікав на неволю, заборону писати й малювати, ділився невтоленою мрією про одруження (ішлося про намір поєднати долю з Феодосією Кошиць, батько якої, кирилівський священник Григорій Кошиць, не дав згоди на цей шлюб), ностальгією за Україною, передчуттям власної смерті. Лист завершувався віршованими рядками:

Як я маю журитися,	Пішов собі світ-за-очі –
Докучати людям.	Доля не спіткалась...
Піду собі світ-за-очі –	А воленьку добрі люде
Що буде, те й буде.	І не торговали,
Найду долю, одружуся,	А без торгу закинули
Не найду – втоплюся,	В далеку неволю!
А не продам себе людям	Щоб не було свobodного
В найми не наймуся.	На нашому полю!

4 січня

1925 р. (100 років) – народився **Осип Зінкевич**, літературознавець, видавець, редактор, громадський діяч.

✍ Засновник видавництва «Смолоскип», де свою першу книжку видали Іван Андрусак, Андрій Бондар, Сергій Жадан, Андрій Кокотюха, Тарас Прохасько. Сергій Жадан зазначив: «саме Осип Зінкевич фактично створив наше покоління. Створив, перезнайомивши нас усіх поміж собою, зібравши нас усіх в одному місці в один час. Розумію, що зараз хтось обов'язково скаже – яке це все має стосунок безпосередньо до літератури? Що за спілчанська звичка до гуртування? На що я відповім так – коли тобі 19, і ти намагаєшся вибудувати стосунки з цим світом, дуже важливо знати, що ти не сам, дуже важливо мати це відчуття «свого», відчуття ліктя, відчуття того, що твій голос комусь потрібен, і що потрібні тобі голоси так само існують. Тоді, в середині 90-х, в країні, що ледь ставала на ноги, подібне відчуття спільності, відчуття генерації, було, можливо, особливо важливим. В будь-якому разі він нас зібрав, він нас видав. Ми є такими, якими є, великою мірою саме завдяки йому».

1925 р. (100 років) – Євген Маланюк створив поезію «**Напис на книзі віршів**».

1970 р. (55 років) – помер **Олекса Стефанович**, поет, літературний критик.

5 січня

1935 р. (90 років) – народився **Микола Сом**, письменник, журналіст, літературознавець, громадський діяч.

✎ *Колискова на вірш Миколи Сома «Рученьки, ніженьки...» лунала в телепередачі «На добраніч, діти» упродовж майже 25 років, починаючи з 1960-го. Василь Симоненко, однокурсник і близький друг автора, жартував із цього приводу: «Миколо, що ти наробив! Ти прислав усю Україну!». 1990 року Микола Сом видав книгу про Василя Симоненка «З матір'ю на самоті».*

1935 р. (90 років) – народився **Микола Шудря**, письменник, перекладач, літературознавець, журналіст, педагог.

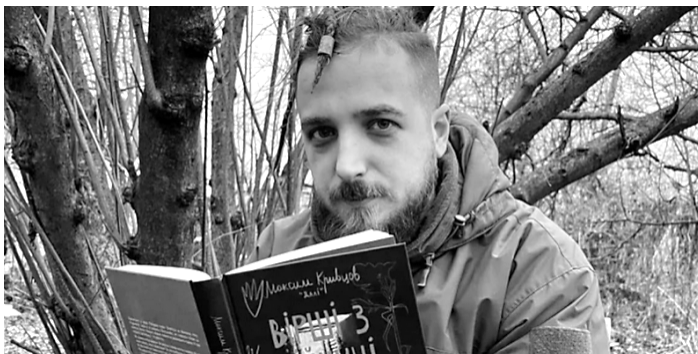
6 січня

2024 р. (1 рік) – розпочався перший щорічний міжнародний фестиваль «**Стус-Фест**», присвячений поетові Василю Стусу.

✎ *Фестиваль зініційовано театральною спільнотою DSP на чолі з режисером Алексом Боровенським. Мета – «висвітлення постаті Василя Стуса як однієї з ключових фігур усвідомлення української нації, ідентифікація, об'єднання та ініціація всіх Стусо-суголосних проєктів в Україні та за кордоном». Упродовж січня 2024 року відбулося 28 стус-подій у 12 країнах. Зокрема DSP підготувала виставу «Стусанина», а DakhTrio – камерну оперу «Стус: немилосердно».*

7 січня

2024 р. (1 рік) – помер **Максим Кривцов**, поет, фотограф, громадський діяч, воїн Збройних Сил України (позивний «Далі»).

Максим Кривцов, 2023 рік
(фото з Facebook-сторінки Максима Кривцова)

✿ 2023 року видав дебютну і єдину поетичну книгу «Вірші з бійниці». Український ПЕН визнав її однією з найкращих книг року. Максим Кривцов загинув на фронті, захищаючи незалежність України.

Письменниця Ірина Цілик написала у фейсбуці: «Я дивлюся на фото – татуювання на його руці «Я умру, умру в Патагонії дикій». Український поет набив собі на руці слова іншого українського поета. Одного розстріляли 1937-го, інший – загинув від рук тих же ворогів учора. Одному було 44, другому – 33».

2005 р. (20 років) – помер **Степан Жупанин**, письменник, науковець, педагог.

8 січня

1935 р. (90 років) – народився **Василь Симоненко**, письменник, журналіст.

✿ У свій двадцятий день народження В. Симоненко написав:

*Не докорю ніколи і нікому,
Хіба на себе інколи позлюсь,
Що в двадцять літ в моєму серці втома,
Що в тридцять – смерті в очі подивлюсь.*

*Моє життя – розтрочене корито,
І світ для мене – каторга і кліть...
Та краще в тридцять повністю згоріти,
Ніж до півсотні помаленьку тліть.*

1965 р. (60 років) – помер **Володимир Сосюра**, письменник, перекладач.

9 січня

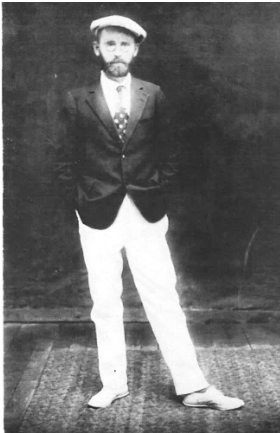
1875 р. (150 років) – народився **Никанор Онацький**, художник, мистецтвознавець, поет, археолог, педагог.

✿ Засновник Сумського історико-художнього музею. Працюючи вчителем Лебединської гімназії (у 1910-1913 роках), Никанор Онацький створив національно-патріотичний гурток (згодом названий «Шевченківським») для гімназистів. Члени гуртка вивчали українську мову, історію й культуру, мали власну бібліотеку, зокрема із забороненою літературою, виписували й розповсюджували галицькі видання, а виручені кошти пересилали на будівництво пам'ятника Т. Шевченку. 1913 року їхню діяльність заборонили.

10 січня

1960 р. (65 років) – помер **Іван Русенко**, поет, художник, педагог, фольклорист.

✿ *Збирач лемківського фольклору. Русенковий «Карпаторусскій букварь Ваня Гунянки» (з художнім оформленням автора) є однією з перших абеток лемківського діалекту української мови. Іван Русенко – автор лемківського гімну «На Лемковині» (музична обробка Ярослава Трохановського).*

*Іван Русенко (кінець 1920-х)
та його «Карпаторусскій букварь Ваня Гунянки»,
виданий у Клівленді 1931 року
(фото з Вікіпедії)*

2000 р. (25 років) – помер **Федір Погребенник**, літературознавець, літературний критик, бібліограф.

11 січня

1845 р. (180 років) – народився **Омелян Калужняцький**, мовознавець, фольклорист, педагог, громадський діяч.

✿ *Після невдалої спроби очолити кафедру слов'янської філології в Кракові Омелян Калужняцький опинився в Чернівцях, у новоствореному Чернівецькому імператорському і королівському імені Франца Йосифа університеті, де впродовж 38-ми років керував кафедрою порівняльної слов'янської філології. Іван Франко в листі до Михайла Драгоманова від 7 грудня 1890 року повідомляв: «Оце приходилося побувати два рази в Чернівцях. Я*

там записався на лекції Стоцького і Калужняцького, лекції обох цих професорів мені подобалися без порівняння ліпше, аніж лекції Огоновського, – все це видно більш європейський метод науковий».

1935 р. (90 років) – **Валер'ян Підмогильний** під час допиту «зізнався» в приналежності до «групи письменників-націоналістів з терористичними настроями у ставленні до вождів партії».

12 січня

1885 р. (140 років) – народився **Павло Клепатський (Клепацький)**, історик, педагог, літературознавець.

§ 1918 року Павло Клепатський читав лекції з українознавства в Народному університеті та на українознавчих учительських курсах. У конспекті «Лекцій», виданих 1919 року, він висновує: «Самостійна українська культура в незалежній українській державі – це альфа і омега домагань всіх українських патріотів, без різниці їх соціального становища і політичного credo. До праці на цім полі і в цім напрямі я Вас кличу іменем 35 мільонного українського народу».

13 січня

1900 р. (125 років) – народився **Олександр Ковінька** (справжнє ім'я – Олександр Ковінько), письменник.

1955 р. (70 років) – народився **Володимир Антофійчук**, літературознавець, педагог.

§ Дослідник біблійних традицій в українській культурі, автор монографії «Євангельські образи в українській літературі ХХ століття» (Чернівці, 2001). Голова редколегії найповнішого нині 10-томного видання творів Ольги Кобилянської.

14 січня

1895 р. (130 років) – **Панас Мирний** у листі до Віктора Василенка розповідає про темну смугу в житті, пов'язану з хворобою дружини, а ще – про надію і про відповідальність перед Батьківщиною.

§ Фрагмент із листа:

«Часто я думав: задля чого це все? кому потрібно, і нащо здалося отак мучити чоловіка? І – похвалюся Вам – не раз я гадав, що це кара за те, щоб не приналежав до чогонебудь одного, не віддався йому всею своєю душею і серцем. І справді: якби я не кохав своєї жінки, не піклувався про своїх дітей, – хіба б я мучився отак?.. Одна огидливість не привертала мене до сії думки.

Я казав сам собі: то так роблять одні бездушні люди; ті нащадки Епікурея, хто бажає тільки ласощів та веселощів від життя. Наш народ інше думає; він каже: життя – довга нива, поки пройдеши її – не раз поколешишся. За оті колючки на моїй ниві я приймаю і свою пригоду. Не вік же вона буде; дасть бог, може, і в наше віконце засяє сонце; затягнуться болячі виразки, підживуть, і життя знову поплететься тихо та мирно; а під ту тишу, може, що їй доведеться мені зробити не задля себе тільки, а для рідного краю, що згодував тебе, принадив твоє серце до себе, заставив його любити».

15 січня

1925 р. (100 років) – засновано журнал іноземної літератури **«Всесвіт»**.

✿ *«Всесвіт» створили Василь Еллан-Блакитний і Микола Хвильовий, художнім редактором був Олександр Довженко. До 1993 року журнал буквально відкривав іноземну прозу для українського читача, ба більше – прозові твори, що з'являлися на сторінках видання в українському перекладі, друкувалися саме тут уперше на всьому радянському й пострадянському просторі.*

16 січня

1955 р. (70 років) – народився **Богдан Томенчук**, поет, освітянин.

✿ *Поетична книга Богдана Томенчука «Вишійте, мамо, бронезилет» (Брустури: Discursus, 2024) пройшла до другого туру конкурсу на здобуття Шевченківської премії.*

17 січня

1835 р. (190 років) – народився **Ксенофонт Климкович**, письменник, перекладач, журналіст.

✿ *Ксенофонт Климкович активно популяризував творчість Тараса Шевченка в Галичині, ініціював відзначення ювілеїв поета, переписував і поширював поміж інтелігенцією, перекладав і видавав його твори (1865 року у Львові видав поему «Сон», підготував низку матеріалів до двотомника «Поезії Тараса Шевченка» (1867)), присвячував власні вірші та публікації. Гаслом очолюваного Ксенофонтом Климковичем часопису «Мета» стали Шевченкові слова: «В своїй хаті – своя правда, / І сила, і воля!».*

18 січня

1990 р. (35 років) – газета «Молодь України» надрукувала статтю Степана Пушика «Хто написав «Гуцулку Ксеню?»».

*Кадр із українського фільму «Гуцулка Ксеня» (2019)
режисерки Олени Дем'яненко, знятий за мотивами
однойменного твору Ярослава Барнича
(фото з сайту видання «Україна молода»)*

✎ Публікація доводила, що авторство відомої пісні належить композиторові Ярославу Барничу, а не Романові Савицькому, як тривалий час вважалося.

19 січня

1890 р. (135 років) – народився **Іван Русенко**, поет, художник, педагог, фольклорист.

1975 р. (50 років) – помер **Михайло Томчаний**, письменник, перекладач.

✎ У статті «Луцишина із Томчанія» (2021) письменниця Уляна Галич порівнює «два найкращі закарпатські романи» – «Жменяки» Михайла Томчанія (1964) та «Іван і Феба» (2019) Оксани Луцишиної. 2021 року «Іван і Феба» був відзначений Національною премією імені Тараса Шевченка. Свого часу кандидатуру Михайла Томчанія на здобуття Шевченківської премії двічі відхиляли, оскільки письменник не входив до комуністичної партії. 1987 року за романом «Жменяки» було знято однойменний трисерійний фільм.

20 січня

1925 р. (100 років) – народився **Юрій Мейгеш**, письменник, педагог, громадський діяч.

1965 р. (60 років) – у Київському театрі ім. І. Франка відбулася прем'єра вистави за драматичним твором Івана Карпенка-Карого **«Безталанна»** (постановка Володимира Скляренка, в ролі Софії – Галина Яблонська).

✿ 9 грудня 2021 року на сцені Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка глядачі вперше побачили сучасну версію *«Безталанної»*, зрежисовану Іваном Уривським.

21 січня

1845 р. (180 років) – народилася **Олена Косач**, письменниця, громадська діячка.

✿ *Олена Косач – рідна сестра Петра Косача. Це їй, що відбувала заслання за звинуваченням у замаху на шефа жандармів Олександра Дренгельна, племінниця Леся Українка присвятила поезію «Надія».*

22 січня

1920 р. (105 років) – померла **Наталія Кобринська**, письменниця, видавчиня, громадська діячка.

1925 р. (100 років) – Марко Вороний написав поезію **«Церкви і янголи»**.

✿ *Твір складається з трьох частин і має присвяту «тобі, Тату, як привіт з України». В той час Микола Вороний перебував в еміграції у Польщі. В Україну повернувся 1926 року, 1938-го – був розстріляний радянською владою, трохи більше ніж через пів року після розстрілу сина.*

1990 р. (25 років) – народився **Максим Кривцов**, поет, фотограф, громадський діяч, воїн Збройних Сил України (позивний «Далі»).

23 січня

1975 р. (50 років) – Михайло Івасюк отримав листа від свого сина Володимира, в якому композитор захоплено розповідав про роботу над інсценізацією роману **«Прапорonosці»** Олеся Гончара.

✿ *Виставу готували до святкування 30-річчя перемоги в німецько-радянській війні. Залучили акторів Анатолія Хостікоєва, Богдана Козака, Федора Стригуна, Ларису Кадирову. Сергій Данченко, режисер Театру ім. М. Заньковецької, запропонував*

Володимирові Івасюку попрацювати над музичним оформленням. Івасюкова музика (окремі її фрагменти можна почути в Чернівецькому меморіальному музеї Володимира Івасюка) мала успіх і в автора, і в глядачів, особливо пісня «Полкове знамено». Прем'єра відбулася 19 березня 1975 року.

24 січня

1875 р. (150 років) – народилася **Оксана Стешенко**, письменниця, перекладачка, педагогиня.

1925 р. (100 років) – народився **Петро Ротач**, письменник, літературознавець, історик, громадський діяч.

✎ Під час Другої світової війни був вивезений на примусові роботи до Німеччини, після повернення – переслідуваний радянською тоталітарною системою. Укладач бібліографічного словника «Літературна Полтавщина» (577 статей-персоналій), що ввів у науковий обіг імена репресованих письменників-полтавчан. Автор унікальних праць – енциклопедії «Розвіяні по чужині. Полтавці на еміграції» та двотомної «Полтавської Шевченкіани», а також літературного календаря «Колоски з літературної ниви».

25 січня

1825 р. (200 років) – польський класик **Адам Міцкевич**, засуджений за участь у таємному гуртку до заслання в Російську імперію, вирушив із Петербурга в Одесу для роботи вчителем у Рішельєвському ліцеї.

✎ В Одесі Адам Міцкевич жив і творив близько 9 місяців. У Миколи Бажана, який перекладав його з польської на українську, є цикл поезій «Міцкевич в Одесі. 1825 рік».

26 січня

1855 р. (170 років) – народилася **Анна Павлик**, письменниця, громадська діячка.

✎ В альманасі «Перший вінок» міститься оповідання Анни Павлик «Зарібниця» та її сестри Катерини Павлик-Довбенчук – «Дівка і княгиня». Брат Анни – письменник, громадський і політичний діяч Михайло Павлик. Анну Павлик заарештовували більше 10 разів за пропаганду соціалістичних ідей. Якийсь час, наражаючись на суспільний осуд, Анна мешкала на одній квартирі з Іваном Франком, Остапом Терлецьким і своїм братом Михайлом. Остап Терлецький сватався до Анни Павлик,

але отримав відмову. В Івана Франка, який також мав намір одружитися з нею, щоправда, «не по любові, а по приязні», є поезія «Анні П.» (збірка «З вершин і низин») з такими рядками:

Нехай і повінь валом бухне,
Моя відвага не потухне.
Робити буду без утину,
І перестану, як загину.

27 січня

1860 р. (165 років) – уперше побачило світ повне видання «Кобзаря» Тараса Шевченка.

1970 р. (55 років) – поет і правозахисник **Іван Сокульський** був засуджений до чотирьох із половиною років таборів за поширення самвидаву, написання антирадянських віршів, виступи проти русифікації України.

✎ *Іван Сокульський був засновником і головним редактором альманаху «Пороги». Співавтор «Листа творчої молоді Дніпропетровщини» на захист роману Олеся Гончара «Собор», що й стало причиною його першого арешту 14 червня 1969 року.*

28 січня

1905 р. (120 років) – народився **Петро Колесник**, письменник, літературознавець, педагог, громадський і політичний діяч.

*Петро Колесник, 1937 рік
(фото з сайту «Радіо Свобода»)*

✎ *Працював науковим співробітником Інституту літератури АН УРСР, досліджував українську літературу кінця XIX – першої половини XX століття, писав докторську дисертацію, присвячену творчості І. Франка. Був засланий за «активну участь в українській націоналістичній організації». Двоюрідний*

правнук Петра Колесника телерадіоведучий, музикант і поет Роман Коляда досліджував матеріали справи свого родича в архівах СБУ: «Знав, що він був репресований, чув також, що йому закидали звинувачення у співпраці з тодішнім режимом. Знав зі слів рідні, що Петро Йосипович прямо казав, що боїться. З цих розповідей виглядало, що він був страшенно морально надломленою людиною».

1920 р. (105 років) – помер **Панас Мирний**, письменник, фольклорист, перекладач, громадський діяч.

29 січня

1805 р. (220 років) – відбулося урочисте відкриття **Харківського університету** (нині – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна).

✎ У 1841 – 1849 роках ректором Харківського університету був український письменник Петро Гулак-Артемовський. 1855 року його обрали почесним членом Харківського університету.

1905 р. (120 років) – народився **Іван Гарайда**, педагог, редактор, бібліограф.

30 січня

1930 р. (95 років) – народився **Всеволод Нестайко**, письменник, редактор.

✎ Автор «першого українського дитячого бестселера» – трилогії для підлітків «Тореадори з Васюківки», що 1979 року ввійшла до «Особливого почесного списку Ганса Крістіана Андерсена» як один із найвидатніших творів сучасної дитячої літератури. 2024 року режисери Роман Краснощок і Антон Чистяков повідомили, що екранізуватимуть книгу.

31 січня

1940 р. (85 років) – помер **Яків Мамонтов**, педагог, письменник, театрознавець.

✎ 1914 року Яків Мамонтов захистив дипломну роботу «Художньо-дидактичний метод у викладанні», де обґрунтував переваги застосування різних видів мистецтва в процесі навчання, згодом – кандидатську дисертацію на тему «Проблема естетичного виховання». 1922 року в Харкові вийшла його книга «Сучасні проблеми педагогічної творчості. Частина перша. Педагог як мистець».

ЛЮТИЙ

1 лютого

1935 р. (90 років) – **Юрій Будяк** (справжнє ім'я – Юрій Покос), письменник, журналіст, громадський діяч, педагог, був заарештований «за належність до контрреволюційної організації і терористичні настрої».

✿ Зі слів *Юрія Будяка* (які передав *Василь Минка* у книзі спогадів «*Червоний Парнас*»), під час англо-бурської війни він урятував від смерті *Вінстона Черчилля*. *Наталка Доляк* описала цю подію в романі «*Загублений між війнами*».

1975 р. (50 років) – помер **Михайло Рудницький**, письменник, літературознавець, перекладач.

2 лютого

2015 р. (10 років) – помер **Кузьма Скрябін** (справжнє ім'я – Андрій Кузьменко), музикант, поет, прозаїк, телеведучий.

✿ У 2006 році дебютував як письменник, видавши автобіографічну повість «*Я, «Победа» і Берлін*». Пізніше з'явилися прозові книги «*Я, Паштет і Армія*» та «*Я, Шонік і Шпіцберген*».

3 лютого

1925 р. (100 років) – народився **Борис Андрійченко**, письменник, журналіст.

✿ Автор літературно-публіцистичного нарису про творчу лабораторію письменника «*Біля джерел творчості*». Під час Другої світової війни вивезений на примусові роботи до Німеччини. Був засуджений до довічного ув'язнення за участь у підпільній організації «*Месники*».

4 лютого

1880 р. (145 років) – народився **Климент Квітка**, етнограф, музикознавець, фольклорист, педагог.

✿ Правник за фахом, мав енциклопедичні знання, знав близько 20 мов. Зібрав понад 6 тисяч народних пісень, низку з яких записав від дружини – «*Народні мелодії. З голосу Лесі Українки*» (1917 – 1918). Укладач видань «*Українські народні мелодії*», «*До вивчення побуту лірників*», «*Пісні український зимових обрядових свят*» тощо. Організатор і очільник Кабінету музичної етнографії при Всеукраїнській академії наук.

На думку Софії Грици, «завдяки Клименту Васильовичу Квітці й Філарету Колесі українська фольклористика піднялася до рівня справжньої історичної науки й тим самим отримала належне визнання у світі».

*Климент Квітка (крайній зліва) в Зеленому Гаю, 1906 рік
(фото з сайту газети «Волинь»)*

5 лютого

1935 р. (90 років) – народився **Борис Наріжний**, письменник, історик.

1940 р. (85 років) – померла **Софія Русова**, педагогиня, літературознавиця, письменниця, перекладачка, громадська діячка.

✿ Мати Софії Ганна Жерве була французенкою, батько Федір Ліндфорс – шведом. Вони оселилися в с. Олешня на Чернігівщині. У 1871 році Софія Русова разом із сестрою Марією відкрила перший у Києві приватний дитячий садок (згодом вона напише працю «Дошкільне виховання»), який, поміж інших, відвідували дочки Михайла Старицького. Письменник ініціював використання просторого приміщення і для заходів української громади. Тож саме тут відбулася прем'єра першої української опери «Рідзвяна ніч». З нагоди одруження 1874 року Софії Ліндфорс і Олександра Русова Микола Лисенко присвятив нареченій рапсодію на пісню «Золоті ключі».

Софія Русова активно виступала за створення національної системи освіти, за рідну мову навчання, видала «Український буквар» (1906), була співредактором першого україномовного педагогічного журналу «Світло».

6 лютого

1935 р. (90 років) – помер **Борис Тенета** (справжнє ім'я – Борис Гурій), поет, прозаїк.

☞ Був романтичною натурою, любив спорт і полювання, мріяв побувати на Таїті. У 30-х, тяжко переживаючи розстріли друзів та передчуваючи власну долю, Борис Тенета розробляв утопічний план (про це згадувала дружина Євгена Плужника Галина): «Небезпека наближається, скоро і по нас прийдуть, а жити так хочеться, що, здається, я зроблю так: піду до річки, залишу свій одяг на березі, покладу в кишеню всі документи на ім'я Бориса Тенети, а сам на голову нав'яжу який-небудь одяг такий, щоб можна лише було прикрити грішне тіло, перепливу річку... і нема мене... піду, куди очі глядять без документів, без нічого. А хтось знайде мій одяг на березі з документами, передасть у відділ розшуку міліції, міліція – в НКВС. Ну, що ж, скажуть, утопився сам раніше, ніж ми його утопили...». 20 січня 1935 року письменника заарештували. У Лук'янівській в'язниці 31-річний Борис Тенета скоїв самогубство.

1985 р. (40 років) – померла **Наталя Забіла**, письменниця, перекладачка.

7 лютого

1945 р. (80 років) – військовий трибунал Одеського військового округу засудив **Святослава Караванського** до 25 років позбавлення волі.

☞ Святослав Караванський прожив 95 років, з них близько 30 – відбув у радянських таборах, де й почав працювати над унікальним «Словником рим української мови» (60 тисяч римованих пар). Він автор книги «Біографії слів», «Практичного словника синонімів української мови». Для журналу «Дніпро» Святослав Караванський переклав з англійської роман Шарлотти Бронте «Джен Ейр». Остання його книга, що побачила світ уже після смерті автора, називалася «Ідіотизми сталінської ярижки у державній мові України».

8 лютого

1940 р. (85 років) – помер **Спиридон Черкасенко**, поет, драматург, педагог.

✠ Спиридон Черкасенко є автором бестселеру 30-х років ХХ століття – історико-пригодницького роману «Пригоди молодого лицаря. Роман з козацьких часів». Твір був написаний в еміграції у Празі та виданий 1937 року у Львові. За його мотивами 1994 року кінорежисер Сергій Омельчук зняв художній фільм «Дорога на Січ».

9 лютого

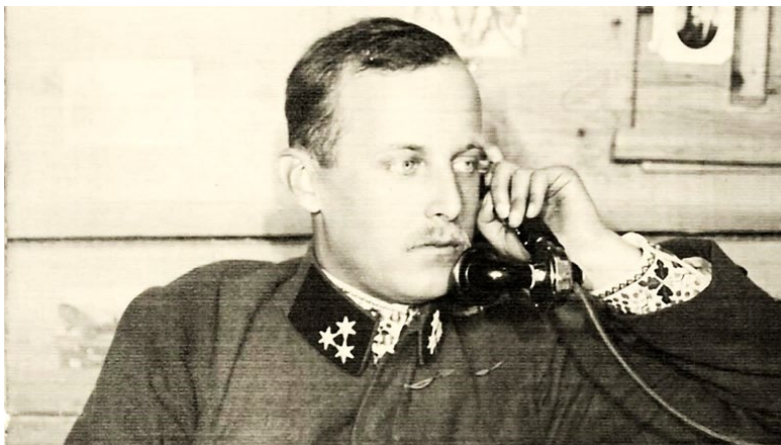
1935 р. (90 років) – Василь Стефаник у листі до Миколи Гавенчука відкрив таємницю появи новели **«Камінний хрест»**.

✠ Фрагмент із листа: *«Вашого діда по матері, Стефана Дідуха, я добре нагадую, як чоловіка, котрий мав на мене молодого прегарний вплив. Він був дуже розумний, спокійний та інтересувався громадськими справами та перший заклав читальню в Русові, де й був активним членом аж до виїзду до Канади. Зі своїми дітьми і внуками він, і багато іншими, покинув рідну землю. В тім році я був студентом медицини в Кракові і зустрічав їх на пероні краківського двірця майже цілий набитівський залізничний поїзд. То були люди найбільш енергічні в селі, до найбільш енергічних і завзятих належав Ваш дід по матері, Стефан Дідух. Зараз по їх від'їзді я написав «Камінний хрест», де є дослівні думки Вашого небіщика діда, майже дослівно наведені. Це так сказати би, мій довг, сплачений Вашому дідові в українській літературі, він же, Ваш дідусь, мав у своїй молодості великий вплив на мене, і це довг я заплатив після своєї найліпшої змоги».*

10 лютого

1925 р. (100 років) – народився **Василь Вишиваний** (справжнє ім'я – Вільгельм Габсбург-Лотрінген), військовий та політичний діяч, дипломат, поет.

✠ Австрійський ерцгерцог із династії Габсбургів. Полковник Легіону Українських Січових Стрільців та Армії УНР. Пізнав і полюбив українську культуру ще в юності, під час подорожей Гуцульщиною. Вивчив українську мову, писав вірші українською. Під час Першої світової війни був направлений в уланський полк, де переважали українці. Там і почали називати Василем Вишиваним (за любов до вишиванок). Загинув у Лук'янівській в'язниці, незабаром після оголошення 25-річного вироку за звинуваченнями у зв'язках з ОУН та співпраці з англійською і французькою розвідками.

*Василь Вишиваний
(фото з сайту «Радіо Свобода»)*

11 лютого

1865 р. (180 років) – народився **Василь Кульженко**, видавець, педагог.

✿ *Продовжувач справи батька, Стефана Кульженка, успішного підприємця, «некоронованого царя друкарської справи» (Сергій Махун). Освіту здобував у Лейпцигу (Німеччина). Член Київського літературно-артистичного товариства. Засновник Київської школи графіки та друкарства. Редактор і видавець часопису «Мистецтво і друкарська справа». Власник фотолітдрукарні «В. С. Кульженко», де вийшли альманахи «Нова рада», твори М. Старицького, М. Метерлінка, Ф. Шіллера. Друкував державні папери, грошові знаки й поштові марки УНР.*

12 лютого

1835 р. (190 років) – народився **Анатолій Кралицький**, письменник, історик, фольклорист, педагог, священник, громадський діяч.

✿ *Ігумен Мукачівського Свято-Миколаївського монастиря. Закарпатський «будитель», що виступав проти мадяризації краю: «Ми з роду, крові і назви – русини, потомки тих батьків, яким любо було покинути наддністрянські степи і переселитися з мадярами по цей бік Карпат... Так, кров наша руська: ми сім'я преславної України і незабутнього Запоріжжя, то як же нам не*

ревнувати про своє?». Публікувався під 25 псевдонімами і криптонімами, щоб уникнути переслідувань влади. Листувався з Я. Головацьким, М. Драгомановим, І. Франком. 2023 року вийшла книга «Ми діти преславної України» (Львів: УКУ), де зібрано частину спадщини Анатолія Кралицького – понад 80 статей і близько пів сотні листів.

13 лютого

1935 р. (90 років) – письменник **Юрій Смолич** став секретним інформатором УДБ НКВС.

The image shows two pages of a Soviet secret agent file. The left page is the cover of the 'Личное дело' (Personal File) for a secret agent, with handwritten details and the number 53141. The right page is the 'Анкета' (Questionnaire) for a secret agent, with a photo and handwritten answers.

Личное дело № 53141
 СЕКРЕТНОГО АГЕНТА (ОСОБОДОМТЕЛИ)
 Псевдоним: *Стріла*
 Зареєстровано *1935* г.
 Сдано в архів *1935* г.
 Арх. № *53141*

АНКЕТА СЕКРЕТНОГО АГЕНТА (ОСОБОДОМТЕЛИ)
 Псевдоним: *Стріла*

1. Фамилия: *Смолич*
2. Имя: *Юрий*
3. Отчество: *Керестович*
4. Год рождения: *1900*. Место рождения: *г. Львов*
5. Домашний адрес: *ул. Кривоноса, № 10, кв. 10*
6. Место работы и должности: *Секретарь, редактор, писатель*
7. Образование: *высшее*
8. Национальность: *украинская*
9. Партийность: *б/п*
10. Сем. положение: *вд. двое детей*
11. Служба: *б/б*

3. Отношения и знакомства с 1935: *См. в архиве, в документах*

4. Периоды работы и места, продолжительность их и в каких службах работал: *См. в архиве, в документах*

5. Оценки и в чем служил и какой срок: *См. в архиве, в документах*

6. Оценки и в чем служил и какой срок: *См. в архиве, в документах*

7. Оценки и в чем служил и какой срок: *См. в архиве, в документах*

Особова справа агента на псевдо «Стріла»
 (фото з сайту «ЛітАкцент»)

✿ Юрій Смолич співпрацював із «органами» як агент «Стріла» до 20 лютого 1953 року. «Ні, він не заслужив ні звань, ні інших нагород, – зауважує Ярина Цимбал. – Адже він був не працівником органів, а лише «добровільним» секретним інформатором. За це його залишили в живих, дозволили працювати в літературі і час від часу давали грошей (фінансова звітність у справі теж є). Мало того, паралельно в КДБ вели справу-формуляр на Смолича як українського націоналіста».

14 лютого

1915 р. (110 років) – народилася **Марія Руденко**, фольклористка, педагогиня, майстриня декоративного мистецтва.

✍ Упродовж усього життя Марія Руденко збирала народні пісні, казки й легенди, оповідання, загадки, повір'я, прикмети, небилиці, записувала календарну й родинну обрядовість. Публікувала етнографічні нариси і статті. Керувала фольклорно-етнографічним ансамблем «Горлиця». Архів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського зберігає десятки її зошитів, які чекають на уважне вивчення й оприлюднення.

15 лютого

1900 р. (125 років) – народився **Антон Козаченко**, історик, бібліограф, книгознавець.

2000 р. (25 років) – помер **Володимир Гаврилюк**, поет, художник.

✍ Належав до львівської богеми 20–30-х. Навчався в Мистецькій школі Олекси Новаківського та мав своє ліжко в славнозвісному «Качиному Долі». Був членом молодіжної творчої групи «Руб», Асоціації Незалежних Українських Мистців (АНУМ). Разом із близьким приятелем Богданом-Ігорем Антоничем видав мистецький альманах «Карби» (Львів, 1933). У повісті Оксани Керч (Гарацак) «Альбатроси» (Буенос-Айрес, 1957) оповідь ведеться від імені Володимира Гаврилюка.

16 лютого

1855 р. (170 років) – помер **Володимир Шашкевич**, письменник, перекладач, редактор.

✍ Син письменника й зачинателя українського національного відродження в Галичині Маркіяна Шашкевича. Був співредактором літературно-наукового тижневика «Вечерниці», заснував часопис «Русалка», що проіснував лише кілька місяців через фінансову скруту. У першій і єдиній поетичній збірці Володимира Шашкевича «Зільник» (Львів, 1863) уміщено 20 віршів, поему «Черна, княжна чернігівська» та переклади з Гейне.

17 лютого

1945 р. (80 років) – помер **Антін Коршнівський**, видавець, журналіст, громадський діяч.

✍ Мав перукарню в Києві. Був сотником Армії УНР. Працював редактором таборового журналу «Веселка» в Каліші (Польща). Автор видання «Тарас Шевченко й Адам Міцкевич

сучасні провідники своїх народів». З середини 20-х років ХХ століття жив у Бразилії, опублікував книгу «Бразилія: загальні відомості про Бразилію для української еміграції» (Каліш, 1930). У драматичній замальовці Миколи Чирського фігурує як Олекса Карманюк (псевдонім Антона Коринівського).

1970 р. (55 років) – помер **Андрій Малишко**, письменник, перекладач, літературний критик.

18 лютого

1945 р. (80 років) – народився **Юрій Ряст** (справжнє ім'я – Юрій Каверін), письменник, перекладач, педагог.

✍ Родом із Донецчини. Автор книг «Мати і сонях», «Многії літа», «Курай», дитячої – «Яворовий дощик».

19 лютого

1860 р. (165 років) – помер **Веніамін Кордт**, бібліограф, історик, картограф.

✍ Працював директором бібліотеки університету Св. Володимира в Києві. Один із організаторів Всенародної бібліотеки України (нині – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського).

20 лютого

1905 р. (120 років) – народився **Улас Самчук**, письменник, журналіст, громадський і політичний діяч.

✍ Був членом ОУН. Одним із перших написав про голодомор в Україні у повісті «Марія» (Львів, 1935). Очолював Мистецький український рух (МУР), ініціював створення Організації українських письменників «Слово», Світового конгресу українців. Свого часу в літературних колах ішлося про висунення кандидатури Уласа Самчука на здобуття Нобелівської премії в галузі літератури за трилогію «Волинь».

21 лютого

1905 р. (120 років) – народився **Дмитро Нитченко**, літературознавець, письменник, педагог, громадський діяч.

✍ Родом із Полтавщини. З 1949 року (й до смерті в 1999-му) проживав у Австралії, де працював у суботніх школах директором та вчителем української мови і літератури. Очолив місцеву філію Об'єднання українських письменників «Слово», Українську центральну шкільну раду Австралії, Літературно-мистецький клуб, заснував у Мельбурні видавництво «Ластівка». Донька Дмитра Нитченка Олександра Ткач (псевдонім – Леся Богуславець) – письменниця, онук Юрій Ткач – перекладач.

22 лютого

1880 р. (145 років) – народився **Осип Турянський**, письменник, перекладач, науковець, педагог.

✍ Під час Першої світової війни потрапив у сербський полон. 1917 року в таборі для інтернованих військових на острові Ельба написав повість «Поза межами болю». Викладав у Віденському університеті, працював директором гімназій на Галичині.

23 лютого

1985 р. (40 років) – народилася **Олена Пшенична**, письменниця, журналістка, громадська діячка.

✍ Амбасадорка інклюзії, консультантка проєктів для дітей з РАС благодійного фонду «Голоси дітей». Дебютний роман – «Там, де заходить сонце» (Київ: Лабораторія, 2024).

24 лютого

1965 р. (60 років) – народився **Іван Лучук**, письменник, перекладач, науковець, педагог.

✍ Походить із родини письменників. Співзасновник (разом із Назаром Гончаром та Романом Садловським) літературної групи «ЛуГоСад». Автор найдовшого в українській літературі паліндромного тексту (3333 знаки) «Епос і нині сопє». Захистив докторську дисертацію на тему «Мистецтво поетичне в дискурсі української лірики та письменницької критики».

25 лютого

1935 р. (90 років) – народився **Олекса Мусієнко**, письменник, журналіст.

✍ 1988 року публічно (виступ Олекси Мусієнка на зборах партійної організації київського відділення СПУ надрукувала «Літературна Україна») звинуватив Сталіна в голодоморі в Україні, водночас уперше вживши сам термін «голодомор» щодо подій 1932 – 1933 років.

26 лютого

1980 р. (45 років) – у «Літературній Україні» з'явилося повідомлення про присудження письменнику **Григору Тютюннику** Республіканської літературної премії імені Лесі Українки за повісті «Климко» та «Вогник далеко в степу».

✍ Григір Тютюнник не отримав цієї премії, бо незабаром пішов із життя, учинивши самогубство. 1989 року його відзначили Шевченківською премією (посмертно) за «Твори» (у двох томах).

27 лютого

1910 р. (115 років) – народився **Федір Потушняк**, письменник, перекладач, етнограф, археолог, педагог, філософ.

§ Андрій Любка про Федора Потушняка: *«Як письменник-модерніст, що завжди міг утекти в археологію, він трохи нагадує Віктора Домонтовича, але в науці йому було ближче до Мірчі Еліаде: найбільше Потушняка цікавили народна демонологія й міфологія, сплетення християнства і язичництва у світогляді людей, вилучування зі щоденних ритуалів прадавніх архетипів».*

28 лютого

1975 р. (50 років) – народився **Олександр Євтушок**, письменник, літературний критик.

У рецензії на книгу Олександра Євтушка про події II Світової війни *«Чорний солдатик»* (Тернопіль: «Богдан», 2019) Олександр Ірванець зазначає: *«Читається роман нелегко, і не лише через діалектизми. Описані там події – далеко не героїчні, швидше болісні і нікчемні у своїй суті».*

Тогочасна Волинь була заселена польськими «осадниками», траплялися й змішані родини. Одну з таких родин – жінку з дитиною і старого діда – піддають акту «колхозірування».

Трагічна і дуже психологічно виписана сцена, одна з найкращих у романі. Відчувається у ній ота майже гемінгвейвська зневага до війни і водночас готовність до війни».

БЕРЕЗЕНЬ

1 березня

1855 р. (170 років) – народилася **Явдоха Зуїха** (справжнє ім'я – Євдокія Сивак), співачка, фольклористка.

✎ *Виконавиця українських народних пісень родом із Вінниччини, неписьменна. У 1918 – 1930 роках педагог і фольклорист Гнат Танцюра записав із її голосу понад 1000 різножанрових пісень, а ще – прислів'я, приказки, казки, загадки (це рекорд для України, якщо йдеться про фольклорний матеріал, зібраний від одного виконавця). 1965 року в Києві побачило світ 800-сторінкове академічне видання «Пісні Явдохи Зуїхи».*

1930 р. (95 років) – народився **Іван Білик**, письменник, перекладач.

2 березня

1975 р. (50 років) – помер **Олесь Бабій**, письменник, літературознавець, педагог.

✎ *Воїн УСС та УГА. Заарештований за участь у I Конгресі українських націоналістів. У в'язниці написав поезію «Зродились ми великої години», що стала гімном УПА. Доктор філософії, викладач Чиказького університету, член об'єднання українських письменників «Слово».*

3 березня

1920 р. (105 років) – народився **Герась Соколенко** (справжнє ім'я – Герасим Шмигельський), поет.

✎ *Загинув 24-річним у Другій світовій війні, потрапивши у штрафний батальйон радянської армії за участь у національному русі. Похований у братській могилі в Польщі. Перша книга письменника – «Твори поета невідомої долі» – побачила світ уже після його смерті, в 1981 році у Нью – Йорку.*

4 березня

1940 р. (85 років) – помер **Арон Копштейн**, поет, журналіст.

✎ *Ярослав Голобородько про Арона Копштейна: «Копштейн писав захоплено, пристрасно. Він і не помітив, як його поетично-казовий світ став емоційною альтернативою реальності 30-х років. Свою музу він вбачав інтонаційно-образним продовженням, поетичною тезою оточуючої дійсності, а вона фактично стала (несподівано й несвідомо для митця) художньо-світлою антитезою драматичних 30-их років». Поет загинув 24-річним на радянсько-фінській війні, куди пішов добровольцем.*

5 березня

1860 р. (165 років) – народився **Ярослав Окуневський**, військовий лікар, письменник, громадський діяч, благодійник.

*Крейсер «Кайзер Франц Йосиф І»,
де Ярослав Окуневський працював головним лікарем
(фото з сайту «Читомо»)*

✿ Рідний брат адвоката й депутата австрійського парламенту Теофіла Окуневського, двоюрідний – першої українки-лікарки в Австро-Угорській імперії Софії Окуневської. У родині Окуневських у Яворові, де овдовілий батько Ярослава Іполит Окуневський мав парафію, гостювали письменники Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Гнат Хоткевич, Олександр Олесь, Леся Українка, Ольга Кобилянська.

Ярослав Окуневський був керівником санітарної служби військово-морського цісарсько-королівського флоту, здобув звання генерал-майора морської медичної служби. Відвідав Італію, Єгипет, Туніс, Занзібар, Індію, Китай, Сінгапур, Шрі-Ланку та інші країни. Нариси, створені під час подорожей, друкувалися в галицькій періодиці, 1898 року в Чернівцях вийшов перший том його «Листів з чужини».

Фінансово допомагав легіону Українських січових стрільців, «Просвіті», «Рідній школі», сиротинцям. Під час визвольних змагань

очолив Українську санітарну місію у Відні, став головнокомандувачем у санітарних справах Державного Секретаріату ЗУНР, начальником санітарної управи УГА. Після поразки переїхав до брата Теофіла в Городенку на Галичині, працював у місцевій лікарні.

6 березня

1865 р. (160 років) – народився **Григорій Грушевський**, письменник, фольклорист, педагог, громадський діяч.

1935 р. (90 років) – народився **Богдан Рубчак**, письменник, літературознавець.

✿ Працював директором української редакції «Радіо Свобода» в Нью-Йорку, захистив докторську дисертацію на тему «Теорія метафори» та викладав славістику й україністику в американських університетах, зокрема понад 30 років – у Іллінойському університеті в Чикаго.

Про смерть Богдана Рубчака українська спільнота дізналася з допису в соцмережі Василя Махна: «Помер у нью-джерзійській лікарні. Щойно розмовляв з його дружиною Мар'яною Рубчак, яка сповістила цю печальну вістку. Відійшов один із творців Нью-Йоркської групи, поет особливого мелосу в українській поезії, глибокий знавець літератури, ерудит, богемник, просто мій старший приятель, з яким протягом майже десятиліття дружив. Останні роки Богдан з дружиною мешкав у Бунтоні (Нью-Джерзі)».

1980 р. (45 років) – помер **Григорій Тютюнник**, письменник, перекладач, педагог.

7 березня

1960 р. (65 років) – народилася **Світлана Талан**, письменниця.

✿ Романистка й авторка творів для дітей. 2024 року Світлана Талан видала роман «Її вишиване життя» про свою землячку Пелагею Литвинову-Бартош – фольклористку, педагогиню і громадську діячку другої половини ХХ ст.

8 березня

1995 р. (30 років) – помер **Ростислав Братунь**, письменник, редактор, громадський діяч.

✿ Співорганізатор Клубу творчої молоді у Львові. Головний редактор журналу «Жовтень» (нині – «Дзвін») у 1963 – 1966 роках. Посадою очільника львівського осередку Спілки письменників України поплатився за промову на похороні Володимира Івасюка. Близько третини Івасюкових пісень написані на вірші Ростислава Братуня.

*Ростислав Братунь, Володимир Івасюк, Михайло Івасюк
(зліва направо)
(фото з сайту «Радіо Свобода»)*

9 березня

1895 р. (130 років) – народився **Іван Дніпровський** (справжнє ім'я – Іван Шевченко), письменник, перекладач.

☞ *Зі спогадів Володимира Куліша: «Прив'язаний до ліжка, Дніпровський мало коли виходив на двір. Був щирим приятелем Миколи Куліша, з яким приятелював ще з оleshківської гімназії. Про нього ходили слухи, що він убив свою першу жінку, яка набридала йому своєю заздрістю. Цікаво, що після смерті Дніпровського, до його родини приходили двічі енкаведисти й вимагали сказати, де заховався Дніпровський та робили докладний обшук. Бодай на родині помстилися в такий спосіб за письменника, що посмів померти сам, без їхньої допомоги».*

1970 р. (55 років) – народилася **Любов Відута**, письменниця.

10 березня

1865 р. (160 років) – відбулося перше публічне виконання пісні **«Ще не вмерла Україна»**.

☞ *Текст майбутнього гімну України написав 1862 року фольклорист і правознавець Павло Чубинський, а за рік – опублікував львівський журнал «Мета», щоправда, без зазначення імені автора (ним спочатку вважали Тараса Шевченка, вірші якого були надруковані поруч), щойно засланого вглиб імперії за проукраїнську діяльність. Автор музики – священник, хоровий*

диригент Михайло Вербицький. 1865 року текст надрукували з нотами. Того ж року пісню виконали привселюдно в Перемишлі у фіналі концерту, присвяченого Тарасові Шевченку. Вона була одним із державних гімнів УНР і ЗУНР, гімном Карпатської України. У радянський час пісню оголосили буржуазно-націоналістичною, а гімном УРСР став покладений на музику вірш Павла Тичини «Живи, Україно, прекрасна і сильна». 24 вересня 1989 року «Ще не вмерла Україна» пролунала на фестивалі «Червона рута». 1992 року Верховна Рада затвердила музичну редакцію Мирослава Скорика та Євгена Станковича (для хору і фортепіано) державного гімну, а 2003-го – ухвалила закон «Про Державний гімн України».

11 березня

1775 р. (250 років) – народився **Василь Анастасевич**, письменник, перекладач, бібліограф, видавець.

✎ Навчався в Києво-Могилянській академії, де брав участь у діяльності Вільного пійтичного товариства, створеного Іваном (Іринеем) Фальковським. Подорожував Україною. Автор «Записок з Херсона до Криму». Видавав перший у російській імперії літературно-бібліографічний часопис «Улей», де опублікував теоретичну статтю «Про бібліографію». Її появу пов'язують із ознайомленням Василя Анастасевича з викладанням бібліографії у Крем'янецькому ліцеї (курс бібліології (книгознавства) там читав Павло Яковський).

12 березня

1890 р. (135 років) – народилася **Оксана Бірецька**, піаністка, педагогиня, письменниця, громадська діячка.

✎ Навчалася у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка у Львові та у Віденській консерваторії. Була диригенткою хорового товариства «Львівський Боян», входила до «Просвіти», Союзу українок. На своїй малій батьківщині, у місті Городок на Львівщині, створила філію Вищого музичного інституту, керувала курсами громадянського виховання молоді. Писала оповідання під псевдонімом Оксана Іваненко.

13 березня

1960 р. (65 років) – народився **Юрій Андрухович**, письменник, перекладач, громадський діяч.

✍ *Із промови Юрія Андруховича з нагоди отримання Премії ім. Гайнріха Гайне в Дюссельдорфському театрі 10 грудня 2022 року: «Здобути свободу, щоб самореалізуватись – от про що ішлося українцям і триста, і двісті, і сто років тому, і в часи Гайне, і після них, і на обох Майданах.*

І саме за це їх сьогодні вбиває росія.

Цей тотальний замах українці запекло зривають, тобто чинять йому затятий опір. У трактуванні його західним світом відбулася ціла (р)еволюція – й вона триває. Цей опір бачився неможливим, намарним, приреченим на швидку поразку, безнадійним. Відтак його було визнано неочікувано впертим, ще згодом – відважним, героїчним, ефективним, умілим, успішним.

Українці бачать його перш за все переможним.

Тим самим вони на одну невичерпно тривалу історичну мить опиняються поруч із улюбленими й, мабуть, уявними французами Гайне. З тою різницею, що вони – не французи. І не уявні. Вони справжні – і життя, які в них відбирає росія, справжні також.

З усіх релігій цього сумнівного світу лише свобода лишається безсумнівною і донині зберігає свій винятковий сенс на тлі невинно авансованого пристосуванства, технологічного релятивізму та фейкування дійсності.

Мені пощастило: я пишу мовою цієї свободи».

14 березня

1835 р. (190 років) – народився **Всеволод Коховський**, військовий, письменник, педагог, громадський діяч.

1945 р. (80 років) – народився **Всеволод Ткаченко**, перекладач, поет, літературознавець, дипломат, радіоведучий.

✍ *Працював секретарем Посольства України в країнах Бенілюксу. Знав 18 мов. Перекладав із французької, англійської, іспанської, португальської, кримсько-татарської. Упорядкував унікальні антології «Поезія Африки» (Київ, 1983), антологію французької любовної лірики XI – XX ст. «Сад божественних поезій» (Київ, 2016).*

15 березня

1905 р. (120 років) – газета «Руска Рада» опублікувала вірш Дмитра Макогона «**До роботи!**».

✍ *Поезія «До роботи!» розпочинається строфою-закликом:*

*Нумо, браття, до роботи!
Час добірний, крайний час
Темноти буран сполоти,
Русь-Вкраїна кличе нас.*

16 березня

1910 р. (115 років) – вийшло перше число часопису «**Український голос**» (Вінніпег, Канада).

✿ Заснований видавничою спілкою «Тризуб». «Український голос» друкував твори класиків української літератури. До 1973 року мав додаток «Література, наука, мистецтво».

17 березня

1885 р. (140 років) – народився **Франц Коковський**, письменник, літературний критик, перекладач, етнограф, юрист.

✿ Доктор права, працював суддею. Вивчав і популяризував лемківську культуру, писав лемківським діалектом. Один із засновників товариства «Лемківщина» та однойменного музею в м. Сянок. Помер у в'язниці.

18 березня

1915 р. (110 років) – народився **Арон Копштейн**, поет, журналіст.

1955 р. (70 років) – народився **Сергій Пономаренко**, письменник.

✿ Автор містичних детективів. 2016 року отримав літературну відзнаку «Золотий письменник України».

19 березня

1895 р. (130 років) – народився **Максим Рильський**, письменник, перекладач, літературознавець, мовознавець, етнограф, громадський діяч.

1930 р. (95 років) – народилася **Ліна Костенко**, письменниця, перекладачка, громадська діячка.

✿ Центральний образ історичного роману у віршах Ліни Костенко «Берестечко» – гетьман Богдан Хмельницький, який тяжко переживає поразку під Берестечком. Про московію він говорить так:

*Це чорна прірва з хижою десницею,
смура од крові, смут своїх і свар,
готова світ накрити, як спідницею
Матрьюха накриває самовар.*

*Восени 2024-го письменник Сергій Жадан
узяв інтерв'ю в Ліни Костенко
(фото з сайту «Суспільне Культура»)*

20 березня

1955 р. (70 років) – народилася **Тамара Скрипка**, літературознавиця, художниця.

*Тамара Скрипка реставрує документи,
готуючи їх до сканування
(фото з сайту «Історична правда»)*

21 березня

1890 р. (135 років) – народився **Олексій Баранников**, індолог, мовознавець, літературознавець, перекладач.

✍ Родом із міста Золотоноша на Черкащині. Знав 14 мов, зокрема старогрецьку, гінді, бенгалі. З дитинства любив культуру ромів, автор праць «Українські цигани», «Цигани в СРСР». Упродовж життя досліджував індійську літературу, перекладав давньоіндійський епос. Єдиний українець-святий в індійському пантеоні.

1955 р. (70 років) – народилася **Леся Воронина**, письменниця, перекладачка, журналістка.

22 березня

1895 р. (130 років) – народився **Іван Ле** (справжнє ім'я – Іван Леонтійович Мойся), письменник.

✍ *Юрій Мушкетик про Івана Ле: «Ле належав до президії Спільки письменників. І коли хто молодий вступав туди, то один бюлетень завжди був перекреслений. Усі знали, чією рукою. За весь вік він не написав жодної позитивної рецензії. Потрапив до нього і мій рукопис. Працівники видавництва підказують: викличе тебе Ле, пригостить чаєм, але ти на жодні його зауваження не погоджуйся. Інакше він напише: роман не годиться. Тож я сидів і повторював, як пуга: «Іване Леонтовичу, я не згоден!»*

23 березня

1980 р. (45 років) – народився **Сергій Осока** (справжнє ім'я – Сергій Нечитайло), письменник, журналіст, перекладач.

✍ *Увійшов до короткого списку номінантів Шевченківської премії 2022 року з книгою прози «Три лини для Марії».*

2000 р. (25 років) – помер **Іван Царинний**, поет, редактор, громадський діяч.

24 березня

1935 р. (90 років) – відкрито **пам'ятник Тарасові Шевченку** в Харкові.

✍ *Скульптор Матвій Манізер і архітектор Йосип Лангбард – автори складної композиції, що поєднує фігуру поета та ще 16 бронзових фігур (від персонажів Шевченкових творів до образів із радянської дійсності) і яку мистецтвознавці вважають одним із «найкращих зразків монументальної шевченкіани у світі». З часу створення й донині пам'ятник є місцем сили для національно свідомих харків'ян. У 1989 році саме тут уперше підняли жовто-блакитний прапор.*

25 березня

1910 р. (115 років) – народився **Михайло Дяченко**, військовий і політичний діяч, письменник.

§ Відомий, зокрема і в діаспорі, як автор повстанських віршів та пісень Марко Боєслав. Крайовий референт пропаганди УПА. Нагороджений Срібним Хрестом Заслуги за літературно-журналістську та пропагандистську діяльність. 2018 року дослідник історії міста Калуша та УПА Олег Дрогомирецький віднайшов у архівах зошит із непідписаними віршами, вилучений енкаведистами із повстанського бункера в селі Боднарів Калуського району Івано-Франківської області 1945 року. Краєзнавець доводить, що там уміщено три невідомі досі поезії Михайла Дяченка. Одна з них, датована «8.VII.45», має назву «Когорти месників залізни»:

*Когорти месників залізни
Мечі хоробрі підняли.
Народний гнів палає грізно,
Як і за Хмеля ще колись.
За честь, за волю України,
За рідне право на землі
На бій воскресимо руїни –
На месть повстануть і малі!*

26 березня

2024 р. (1 рік) – у бібліотеці Gallarate в Мілані (Італія) відкрили читальну залу імені **Вікторії Амеліної**.

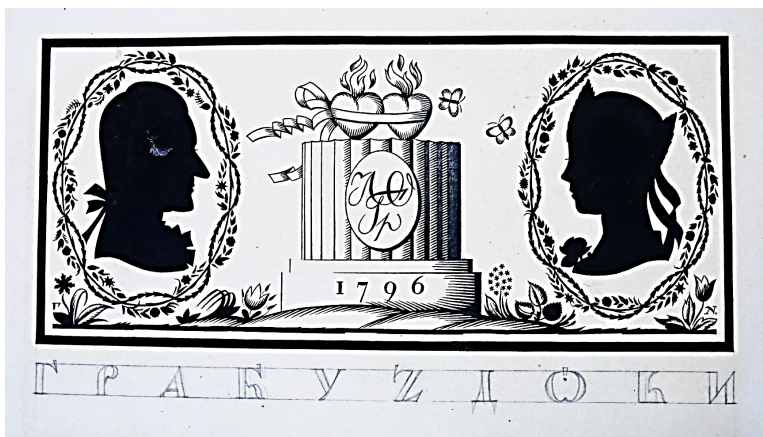
§ Українська письменниця та громадська діячка Вікторія Амеліна померла 1 липня 2023 року від важких поранень, отриманих унаслідок російського ракетного удару по Краматорську кількома днями раніше, 27 червня. Вона була членкинею правозахисної організації «Truth Hounds» та документувала воєнні злочини росіян в Україні.

2024 р. (1 рік) – письменник, перекладач, засновник Youtube-каналу «Твоя підпільна гуманітарка» **Остап Українець** оголосив через свою Facebook-сторінку, що мобілізувався до Збройних Сил України.

27 березня

1920 р. (105 років) – українська інтелігенція відзначила день народження **Луци Грабуздова**.

☞ Луна Юдович Грабузов – вигаданий у нарбутівському мистецькому колі (Георгій Нарбут, Вадим Модзолевський, Микола Зеров, Андрій Ніковський, Павло Зайцев) персонаж, якому було створено біографію й родовід, присвоєно тексти, що, до того ж, публікувалися в газетах. За легендою, 27 березня 1920 року Луні Юдовичу виповнилося 89. Спеціально до свята Георгій Нарбут розробив меню, намалював етикетки до напоїв із назвами-натяками – «Спотикач грабузівський», «Пузівочка за-яча», «Солодуха ректорська» Микола Зеров присвятив імениннику дві поезії: «Sapphicus minor» (датовану так: «на бенкетуванні всенощнім товариським 27 – 28.03.1920») та «Елегію Грабузовську – на умолчаніє мелниці фамилної».

Георгій Нарбут. Заставка до книги «Луна Грабузов»
(фото з Facebook-сторінки
Національного художнього музею України)

28 березня

1940 р. (85 років) – у Києві відбулася прем'єра вистави «**Украдене щастя**» за однойменним драматичним твором Івана Франка в постановці Гната Юри.

☞ Головні ролі тоді отримали Наталя Ужвій, Америкосій Бучма та Віктор Добровольський. 1956 року до вистави ввійшли Дмитро Мілютенко, Ольга Куксенко, Михайло Задніпровський,

Галина Яблонська. В 70-х Сергій Данченко зробив нову постановку, де роль Миколи Задорожного зіграв Богдан Ступка. У 2020 році відбулася прем'єра «Украденого щастя» в постановці Дмитра Богомазова.

29 березня

1890 р. (135 років) – Михайло Коцюбинський написав поезію **«Наша хатка»**.

✿ Того ж року поезію надрукували в журналі «Дзвінок». Це була перша самостійна публікація письменника. Рукопис «Нашої хатки» нині зберігається в Чернігівському літературно-меморіальному музеї-заповіднику Михайла Коцюбинського.

30 березня

1940 р. (85 років) – народився **Олексій Дмитренко**, письменник, публіцист.

1950 р. (75 років) – народився **Микола Корсюк**, письменник, перекладач.

✿ Український письменник у Румунії. Навчався на українському відділенні філологічного факультету Бухарестського університету. Працював редактором видавництва «Kriterion», головним редактором часописів «Наш голос» та «Український вісник», дитячого журналу «Дзвоник».

31 березня

1935 р. (90 років) – народилася **Галина Гордасевич**, письменниця, публіцистка, перекладачка, громадська діячка.

✿ Дочка священника і політв'язня Леоніда Гордасевича. У 17 років засуджена за «складання націоналістичних віршів та антирадянську агітацію серед студентів». Співзасновниця Донецького Товариства української мови імені Т. Г. Шевченка. Входила до оргкомітету зі створення Народного руху України.

КВІТЕНЬ

1 квітня

1935 р. (90 років) – народився **Вадим Крищенко**, поет-пісняр.

☞ Народний артист України. У його доробку – відомі пісні «Родина», «Батько і мати», «Минає літо», «Там, де гори сині», «Усі ми прагнемо любові», «Берег любові» – загалом понад 1000 музичних творів, написаних разом із композиторами Павлом Дворським, Володимиром Домининським, Олександром Злотником, Ігорем Покладом, Геннадієм Татарченком та іншими митцями. Пісня Вадима Крищенка і Віктора Лісового «Наливаймо, браття, кришталеві чаші» прозвучала у фільмі Єжи Гофмана «Вогнем і мечем» (1999), але без зазначення авторства: творці стрічки вважали її народною.

2 квітня

1890 р. (135 років) – народився **Яків Савченко**, письменник, літературний критик.

☞ Юрій Лавріненко про Якова Савченка: «Савченко поет одного «ізму», його символізм «програмовий». Постійні в його поезії мотиви смерті, містичного жаху, темряви і зловісних вогнів, фаталістичного злочину і карі якоюсь мірою віддзеркалювали настрої людини Першої світової війни і революції. Він децю механічно переносив у свою поезію засоби деяких відгалужень західного і російського символізму, а символістичний многозначний образ сходив у нього не раз на алегорію і кліше. Але там, де його талант спромагався на власну вимову, виходили в нього гарні поезії, як от «Христос отаву косив», в якій бринить тичининський мотив розп'ятого народу. В умовах московсько-партійного диктату швидко і різко переходить на пропагандивний мажор, якому не відповідає збережена символістична його поетика; лише його фаталістичні мотиви парадоксально-логічно перетворились на істеричні самовпевнені месіяністичні накликування карі і погибелі на голову буржуазної Європи».

3 квітня

1925 р. (100 років) – народився **Борис Степанишин**, педагог, літературознавець, громадський діяч.

☞ Автор численних навчальних і навчально-методичних праць з української літератури. Захистив кандидатську дисертацію

на тему «Система самостійної роботи учнів з літератури та її вплив на ефективність навчального процесу».

4 квітня

1950 р. (75 років) – народився **Анатолій Кичинський**, поет, перекладач, художник, громадський діяч.

§ Лауреат Шевченківської премії 2006 року за поетичні книги «Пролітаючи над листопадом» (2004) і «Танець вогню» (2005). 2018 року «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» видала його вибране під назвою «Жива і скошена тече в мені трава» в серії «Українська поетична антологія».

5 квітня

1935 р. (90 років) – народився **Василь Ілляшенко**, кінорежисер, сценарист, письменник, педагог.

§ 1964 року, на початку кінокар'єри на Київській кіностудії імені Олександра Довженка, Василю Ілляшенку випала нагода попрацювати над сценарієм Ліни Костенко й Аркадія Добровольського «Перевірте свої годинники» про поетів, які загинули на війні. Автор прагнув творити «поетичне кіно», але цю ініціативу швидко зчитали та згорнули, посилаючись на «багато зловісних, ворожих соціалістичному устроєві деталей». Василя Ілляшенка з режисури зняли (його замінив Леонід Осика), запламувавши відтак репутацію, а відзнятий матеріал знищили.

1935 р. (90 років) – народився **Микола Сорока**, письменник, журналіст.

6 квітня

1940 р. (85 років) – народився **Олександр Демиденко**, поет-пісняр.

1965 р. (60 років) – народився **Едуард Драч**, поет, бард, медик, воїн Збройних Сил України.

§ Грає на скрипці, фортепіано, гітарі й бас-гітарі, мандоліні, банджо, кобзі, старосвітській бандурі. Співорганізатор «Троїстих музик» Київського кобзарського цеху. Лауреат першої премії «Червоної рути – 1989», де виконав авторську пісню «Відайте мову». Коли на цьому ж фестивалі Василь Жданкін (володар гран-прі) почав співати «Ще не вмерла Україна», Едуард Драч і Віктор Морозов піднялися на сцену та підхопили пісню. Від початку повномасштабної війни Едуард Драч у складі ЗСУ боронить Україну від російського агресора.

*Едуард Драч (другий справа) із учасниками першого фестивалю «Червона рута» (Чернівці, 1989).
(фото з сайту «Інтерв'ю з України»)*

7 квітня

1945 р. (80 років) – народився **Василь Голобородько**, поет.

✿ Родом із Луганщини. Був відрахований із Донецького педагогічного інституту за поширення праці «Інтернаціоналізм чи русифікація» Івана Дзюби. Відмовився співпрацювати з КДБ. Упродовж 20 років (до 1988-го) не мав змоги публікуватися в Україні. Його дебютна книга «Летюче віконце» вийшла 1970 року в США у видавництві «Смолоскип».

8 квітня

1920 р. (105 років) – народилася **Леся Бризгун-Шанта**, письменниця, художниця, мистецтвознавиця.

✿ Авторка творів для дітей. З 1948 року й до смерті (в 2011 році) проживала в Канаді. Працювала секретарем управи Об'єднання працівників літератури для дітей і молоді ім. Леоніда Глібова. Дружина «останнього Січового стрільця Карпатської України» Юрія Шанти.

1930 р. (95 років) – у Києві відбулася прем'єра фільму «Земля» Олександра Довженка.

9 квітня

1935 р. (90 років) – народилася **Тамара Коломієць**, письменниця, перекладачка.

✎ Авторка творів для дітей: віршів, казок, загадок, небилиць, скоромовок. Створила кілька дитячих абеток: «Веселе місто Алфавіт», «Хто нам літери приніс», «Отака азбука», «Абетка», «Зоопарк від А до Я», «Що вродило на городі».

10 квітня

1925 р. (100 років) – вийшла постанова ЦК КП(б)У **«Про українські художні угруповання»**.

✎ Вона, зокрема, визнавала «за шкідливе агітацію проти «Гарту», який «об'єднав український пролетарський письменницький фронт проти буржуазно-націоналістичної ідеології», але не змогла запобігти розпаду організації.

11 квітня

1960 р. (65 років) – відкрито **Державний літературно-меморіальний музей Лесі Українки в Києві**.

✎ У двоповерховому будинку по вул. Саксаганського, 97 (попередня назва – Маріїнсько-Благовіщенська) родина Косачів винаймала помешкання в 1899 – 1910 роках. Поблизу жили Михайло Старицький, Микола Лисенко, Панас Саксаганський. Комплекс цих меморіальних будинків називають «Українським Парнасом». На першому поверсі музею Лесі Українки знаходиться п'ятикімнатна квартира Косачів, автентичний інтер'єр якої намагалися відтворити на основі спогадів Ісидори Косач, на другому – літературна експозиція, де можна ознайомитися з рукописами письменниці, її письмовим приладдям, рідкісними книжковими виданнями.

12 квітня

1970 р. (55 років) – народився **Тарас Мурашко**, письменник, перекладач.

✎ Народився у Словаччині в сім'ї українського дисидента Павла Мурашка. Пише українською і словацькою мовами. Переклав словацькою поезії Юрія Андруховича, Олександра Ірванця, Богдани Матіяхи.

13 квітня

1985 р. (40 років) – померла **Надія Суровцева**, письменниця, перекладачка, громадська і політична діячка.

✎ Працювала в секретаріаті МЗС УНР. Навчалася у Віденському університеті, захистила дисертацію на тему «Богдан Хмельницький і ідея української державності». Заарештована за звинуваченням у шпигунстві, майже 30 років відбувала покарання

у сталінських таборих. Після звільнення жила в Умані, проводила екскурсії в «Софіївці», писала «Спогади».

14 квітня

1945 р. (80 років) – народився **Сергій Дяченко**, письменник, сценарист.

✎ У радянський час був лікарем-психіатром. Письменник-фантаст, творив у тандемі з дружиною Мариною Дяченко.

15 квітня

1855 р. (170 років) – народився **Кость Паньківський**, фольклорист, журналіст, видавець, економіст, громадський діяч.

Кость Паньківський (сидить крайній справа) серед учасників з'їзду українських письменників до 100-річчя виходу «Енеїди» (фото з Вікіпедії)

✎ Михайло Возняк про Костя Паньківського: «Золотими літерами записався Кость Паньківський в українському видавничому русі в Галичині, в історії її культурного руху, зокрема Товариств «Просвіта», «Українського Педагогічного Товариства імені Шевченка» у Львові, нарешті в історії нашої кооперації, її ідей, цілі та значіння і в альманаху «Січ» надрукував окрему невеличку розвідку на цю тему. Зокрема великі заслуги поклав Паньківський для розвитку Краєвого Кредитового Союзу».

1895 р. (130 років) – помер **Василь Ільницький**, історик, педагог, письменник, театральний критик, священник.

1965 р. (60 років) – створена **Луганська обласна організація Національної спілки письменників України**.

16 квітня

1935 р. (90 років) – Богдан-Ігор Антонич написав поезію «Вишні».

☞ «Вишні» ввійшли до збірки «Зелена Євангелія» (Львів, 1938):

*Антонич був хрущем і жив колись на вишнях,
на вишнях тих, що їх оспівував Шевченко.
Моя країно зоряна, біблійна й пишна,
квітчаста батьківщино вишні й соловейка!*

*Де вечори з євангелії, де світанки,
де небо сонцем привалило білі села,
цвітуть надхненні вишні кучеряво й п'яно,
як за Шевченка, знову поять пісню хмелем.*

2024 р. (1 рік) – помер **Дмитро Капранов**, письменник, видавець, блогер, громадський діяч.

17 квітня

1985 р. (40 років) – Юрій Андрухович, Віктор Неборак і Олександр Ірванець створили неофіційне літературне угруповання «**Бу-Ба-Бу**».

☞ У 1998 – 2000 роках «бубабісти» вручали щорічну премію «Бу-Ба-Бу» імені пана Базя за найкращу поезію. Задум – створити Академію з 12 апостолів – було перевершено, бо останнього року перемогу розділили двоє поетів. За нагороду правила пляшка дорогого алкогольного напою. Серед лауреатів – Іван Малкович, Петро Мідянка, Юрко Позаяк, Сергій Жадан, Місько Барбара.

18 квітня

1860 р. (165 років) – народилася **Уляна Кравченко** (справжнє ім'я – Юлія Шнайдер), письменниця, перекладачка, педагогиня, громадська активістка.

☞ Уляна Кравченко: «Чи ж мої думки не сміють вилетіти поза поріг хати, поза межі, коли мій розум рівний розумові братів. Не хочу залишатися тільки в царстві мрій і чуття – хочу розвитку духа, хочу знання, щоб стати свідомою і вповні

самостійною людиною. Незважаючи ні на що, не дозволю, щоб хвили часу мене несли. Піду вперед, випереджу час...».

1895 р. (130 років) – народився **Юрій Шкрумеляк**, письменник, перекладач, журналіст.

19 квітня

1990 р. (35 років) – помер **Леонід Полтава** (справжнє ім'я – Леонід Пархомович), письменник, журналіст.

✎ *Український письменник в еміграції. Працював журналістом на радіо «Свобода» та «Голос Америки». Автор творів для дітей, зокрема «Абетки з історії України», редагував журнал «Школяр».*

20 квітня

1970 р. (55 років) – помер **Пауль Целан** (справжнє ім'я – Пауль Анчель), поет, перекладач.

✎ *Народився в Чернівцях, мешкав на вул. Саксаганського, 3. Вивчав романістику в Чернівецькому університеті. Працював у редакції газети «Радянська Буковина» (як перекладач і літературний редактор румуномовної версії). З 2010 року щосені Чернівці вшановують пам'ять про поета Міжнародним поетичним фестивалем «Meridian Czernowitz».*

21 квітня

1910 р. (115 років) – помер **Марко Кропивницький**, письменник, театральний режисер, актор.

✎ *Марка Кропивницького називають «батьком українського театру». Він заснував першу професійну трупу в Україні. Жодне інше місто у світі, окрім нашого Кропивницького (у минулому це Єлисавет, Єлисаветград, Зінов'євськ, Кірово й Кіровоград), не назване на честь театрального діяча.*

22 квітня

1850 р. (175 років) – прапорщик Микола Ісаєв написав донос на **Тараса Шевченка** командирові Оренбурзького корпусу Володимиру Обручову.

✎ *Донос, у якого були приватні причини (Тарас Шевченко викрив романтичні стосунки Миколи Ісаєва і Софії Герн, дружини військового Карла Герна, в якого поет мешкав), містив інформацію про проживання на приватній квартирі, носіння цивільного одягу, малювання та мав серйозні наслідки: спочатку*

обшук, арешт, гауптвахта, посилення нагляду, а зрештою – переведення у Новопетровське укріплення.

23 квітня

1895 р. (130 років) – народився **Лев Биковський**, бібліограф, книгознавець, бібліотекознавець, історик, мемуарист та журналіст.

§ Псевдонім – *Бібліографічний мікроб*. Автор проєкту структури Міністерства культури з департаментом книги, який передбачав роботу 4 відділів: загального, відділу книжкової продукції, книгопоширення та книговживання.

Знаковим для Лева Биковського стало знайомство в 1919 році з фундатором школи українського книгознавства Юрієм Меженком: «Під впливом Юрія Меженка я ближче зацікавився книгознавством, зокрема бібліографією та десятковою класифікацією. Працюючи вже практично в бібліотекарстві, я став студіювати увесь комплекс книгознавчих наук, захопившись ними до того, що віддався ним практично і теоретично впродовж усього свого дальшого життя. То був начебто мій черговий вищий щабель у службах українській книжці».

1920 р. (105 років) – народився **Григорій Тютюнник**, письменник, журналіст, педагог.

24 квітня

1920 р. (105 років) – народився **Дмитро Білоус**, поет, перекладач, літературний критик, педагог, громадський діяч.

§ Лауреат премії імені Максима Рильського за переклади з болгарської, що ввійшли до двотомної «Антології болгарської поезії» (1976). Шевченківською премією 1990 року була відзначена поетична книга Дмитра Білоуса для дітей «Диво калинове» (1988) – «про любов до рідної мови та інших мов».

25 квітня

1900 р. (125 років) – народилася **Вероніка Черняхівська**, поетка, перекладачка.

§ Онучка Михайла Старицького, донька Людмили Старицької-Черняхівської (яка писала, що Вероніка – це її «найкращий твір») та Олександра Черняхівського. Переклала «Місячну долину» Джека Лондона, «Олівера Твіста» Чарльза Діккенса, «Прорість» («Жерміналь») Стендаля.

*Ірина Стешенко та Вероніка Черняхівська, 1920-ті роки
(фото з сайту «Український тиждень»)*

26 квітня

1890 р. (135 років) – народився **Микола Зеров**, поет, літературознавець, перекладач, педагог.

1925 р. (100 років) – народився **Всеволод Неділько**, літературознавець, педагог.

1935 р. (90 років) – народився **Станіслав Тельнюк**, письменник, літературознавець, редактор, перекладач.

☞ *Перекладав із 15 мов. На його честь назвали астероїд головного поясу 7632 Станіслав, відкритий 20 жовтня 1982 року українським астрономом Людмилою Карачкіною. Батько учасниць гурту «Сестри Тельнюк» Лесі й Галі Тельнюк.*

1970 р. (55 років) – народився **Олександр Клименко**, письменник, літературний критик, музикант.

27 квітня

2000 р. (25 років) – засновано **Київське обласне творче об'єднання письменників**.

☞ *До нього увійшло понад пів сотні членів Національної спілки письменників України із Київщини. 2003 року в Києві відбулися установчі збори зі створення Київської обласної письменницької організації НСПУ.*

28 квітня

1900 р. (125 років) – народився **Володимир Барабаш**, поет, перекладач.

☞ Народився і проживав за кордоном. Переклав англійською окремі твори Василя Стефаника, подорожні нотатки Нестора Дмитріва «Канадійська Русь», «Історію українців Канади» Михайла Марунчака.

29 квітня

1875 р. (150 років) – народився **Іван Петрушевич**, письменник, перекладач, громадський діяч.

☞ Навчався у Станиславові, Львові, Гайдельбергу, Єні, Празі. Намагався впровадити досвід англійської системи кооперації на Галичині, був секретарем правління Народної Торговлі. Автор пригодницької повісті «The Flying Submarine» (виданої в Лондоні під псевдонімом E. Van Pedroe Savidge). 1924 року переїхав до Лос-Анджелеса, працював сценаристом у Голлівуді.

30 квітня

1925 р. (100 років) – у додатку «Культура і побут» до газети «Вісті ВУЦВК» надруковано статтю Миколи Хвильового «**Про «сатану в бочці», або про графоманів, спекулянтів та інших «просвітян».**

☞ Це була відповідь на виступ «плужанина» Григорія Яковенка «Про критиків і критику в літературі», що започаткувала літературну дискусію в Україні 1925 – 1928 років.

ТРАВЕНЬ

1 травня

1895 р. (130 років) – газета «Хлібороб» опублікувала оповідання Леся Мартовича **«Іван Рило»**.

✿ *До роботи в селянському часописі «Хлібороб» (який мав на меті «сміло і явно боронити наших бідних хліборобів по селах і містах, подавати їм усю правду з огляду на справедливість і добро простого народу [...] ширити дух боротьби за кращий добробут і просвіщати народ до тої боротьби [...])* Леся Мартовича залучив редактор Михайло Павлик. 1893 року письменник погодився редагувати газету за мінімальну плату. 1895 року видання припинило своє існування, а Лесь Мартович пішов добровольцем в австрійську армію.

2 травня

1890 р. (135 років) – Леся Українка написала поезію **«Contra spem spero»**.

Мурал по вул. Васильківській, 39 у Києві, присвячений «Contra spem spero» Лесі Українки.

Художник – Мата Руда (Коста-Рика)

(фото з сайту «Читомо»)

✿ *Уперше поезія побачила світ у збірці «На крилах пісень» (Львів, 1893). Щоправда, тут вона на дві строфи коротіша за оригінал. Ще дві строфи авторка вилучила для київського видання збірки.*

3 травня

1980 р. (45 років) – помер **Євген Дроб'язко**, поет, перекладач.

✿ Здійснив перший повний переклад українською мовою «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі. У передмові зазначив, що присвячує працю своїй дружині Лії Наумівні. За словами літературознавиці Євгенії Дейч, «будинок Дроб'язків був одним з осередків культури в Києві».

Зі спогадів письменниці Паоли Утевської: «Сірий холодний день, хмари низько стеляться над Байковим кладовищем. Ховають Євгена Антоновича Дроб'язка. Люди щиро шанували його, людину порядну, принципову, великого ерудита. Тож біля могили зібрався чималий гурт небіжчикових друзів та шанувальників. Своїми хворими очима я не можу розглянути, хто саме сюди прийшов. Зате Миколу Лукаша побачила одразу, хоча й не завважила, коли він зі мною привітався. Та й як було не побачити. Усі в пальтах, плащах, а він, за звичкою, в піджачку, впадає в очі! Підходить до нього, вітаюся, а він стримано:

– Я уже вам вклонився, а ви не зволили відповісти...

– Миколо, та я ж недобачаю, ви забули?

Обличчя Лукашеве просвітліло, він міцно тисне мені руку і, ніяковіючи, говорять:

– Я вже, здається, зовсім здурів. Скрізь бачу зрадників та боягузів, не всі вже зі мною вітаються – і на вас погано подумав, пробачте. Ходітьте ближче до могили, небіжчик ніколи не зраджував друзів...».

4 травня

1880 р. (145 років) – народився **Юрій Тищенко**, письменник, перекладач, видавець, журналіст, педагог, громадський діяч.

✿ Відомий під псевдонімом **Юрій Сірий**. Автор першого українського видання про Крим (Юр. Сірий. Крим (Оповідання з подорожи дітей). З малюнками і мапою (картою) Криму). У «Літературно-науковому віснику» працював під фіктивним ім'ям – Павло Лавров. Співзасновник (разом із Микитою Шаповалом і Павлом Богацьким) журналу «Українська хата» й (разом із Володимиром Винниченком та Левом Юркевичем) видавничої спілки «Дзвін», що, зокрема, друкувала навчальну літературу великими накладками. Коли технічну базу видавництва перенесли в Австрію, в Україну прибували вагони з підручниками. Після

вимушеної еміграції продовжував видавничу діяльність (так, «Видавниче товариство Юрія Тищенка» у США надрукувало 12 томів творів Лесі Українки), відкривав книгарні.

5 травня

1900 р. (125 років) – народився **Юрій Липа**, письменник, лікар, громадський і політичний діяч.

☞ Геополітична концепція Юрія Липи викладена у «Всеукраїнській трилогії», що складається з наукових праць «Призначення України» (1938), «Чорноморська доктрина» (1940) і «Розподіл Росії» (1941). Співзасновник (разом із Левом Биковським та Іваном Шовгенівим) Українського Чорноморського інституту у Варшаві. 1943 року переїхав із Варшави до Яворова на Львівщині, де долучився до руху опору, організував курси невідкладної допомоги, лікував повстанців.

6 травня

1910 р. (115 років) – помер **Борис Грінченко**, письменник, педагог, мовознавець, лексикограф, літературознавець, історик, громадсько-політичний діяч.

Поштова марка, випущена до 135-річчя Бориса Грінченка
(фото з сайту «Радіо Свобода»)

☞ Член «Братства тарасівців» і перший голова київської «Просвіти». «Найвідомішим» його твором вважають «Словарь української мови» (складений редакцією журналу «Киевская старина» та виданий 1907 року за редакцією Бориса Грінченка).

7 травня

1885 р. (140 років) – народився **Федір Дудко**, письменник, журналіст, громадський діяч.

✎ Роман Федора Дудка «Війна», що вийшов 1947 року в Аугсбурзі (Німеччина), починається так: «Війна застала Тетяну несподівано у Львові. Правда, ще місяць тому, коли вона їхала із своєї Холмищини на літній відпочинок до Ворохти, у вагоні сиділи якісь мобілізовані, скрізь відчувався тривожливий настрій і ходили глухі чутки про можливість війни. Але ж тільки про можливість. У війну ніхто не вірив».

1905 р. (120 років) – народився **Іван Гурин**, фольклорист, мовознавець, педагог, громадський діяч.

1945 р. (80 років) – померла **Климентина Попович**, письменниця, педагогиня, громадська діячка.

8 травня

1935 р. (90 років) – літературознавиця **Марія Деркач** стала дійсним членом НТШ.

✎ Працювала в редакції львівського журналу «Нова хата», в Національному музеї у Львові, в бібліотеці НТШ, у Львівській науковій бібліотеці, в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка. Займалася збереженням і впорядкуванням майже 300 архівних фондів, більшість із яких – фонди окремих діячів: Лесі Українки, Івана Франка, Юрія Федьковича та інших. Саботувала вивезення цінних видань за кордон під час Другої світової війни.

9 травня

1885 р. (140 років) – народився **Степан Постернак**, бібліотекознавець, бібліограф, педагог, громадський діяч.

✎ Перший директор Всенародної бібліотеки України (нині – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського). Автор книги «Із історії освітнього руху на Україні за часи революції 1917-1919 рр.» (Київ, 1920). Засуджений за участь в «антирадянських терористичних організаціях» та розстріляний 1938 року.

10 травня

1860 р. (165 років) – **Пантелеймон Куліш** у листі до Тараса Шевченка написав про успіх його «Кобзаря» на Полтавщині.

✎ Фрагмент із листа: «Тут-бо не то пани та паненята, а всяка душа письменна й щира з Вашим «Кобзарем» наче з яким скарбом дорогим носить, та хутко вже й книжок їм буде не треба, бо повитверджували вже всі Ваші стихи напам'ять і, тривайте, чи не по «Кобзареві» вже й Богу моляться».

11 травня

1995 р. (30 років) – **Любомир Сеник** захистив докторську дисертацію на тему «Український роман 20-их років: проблема національної ідентичності».

§ *Літературознавиця Богдана Криса про підготовку наукової праці Любомира Сеника: «На напівлегальному рівні існувало тоді, у 70-х роках уже минулого століття, дослідження Л. Сеника про український роман 20-х років. Це був Сеників «роман з романом», у якому проявився його характер – вірність темі, впевненість у тому, що до неї можна буде повернутися за ліпших обставин, бажання все переписати наново. Тим часом ця його перша версія докторської дисертації – в рамках дозволеного. Але й при цих рамках «чужість» Л. Сеника для радянського режиму, для більших чи менших його adeptів була безсумнівною».*

12 травня

1935 р. (90 років) – народилася **Лариса-Марія-Любов Залеська-Онишкевич**, літературознавиця, театрознавиця.

§ 1944 року разом із батьками емігрувала в Канаду, згодом перебралася у США. Перша студентка у США, яка захистила докторську дисертацію з української літератури («Екзистенціалізм в модерній українській драмі», 1973). 2016 року вийшла книга спогадів Лариси Онишкевич англійською мовою, у 2020-му – її переклад українською: «Бомби, границі і два праві черевички: Друга світова війна очима дитини біженця».

13 травня

1980 р. (45 років) – порушено кримінальну справу проти **Василя Стуса**.

§ За кілька днів до нього було застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Стусові інкримінували виготовлення, зберігання й розповсюдження «ворожої літератури». Так, позбуваючись «небажаних елементів», радянська влада готувалася до проведення Олімпійських ігор.

14 травня

1945 р. (80 років) – народився **Ростислав Мішук**, літературознавець, педагог.

§ Автор монографії «Українська оповідна проза 50-х – 60-х років XIX ст.» (1978). Працював над докторською дисертацією про Івана Нечуя-Левицького. Був убитий 1994 року.

1980 р. (45 років) – народився **Ілларіон Павлюк**, письменник, журналіст, воїн Збройних Сил України.

15 травня

2015 р. (10 років) – помер **Ігор Малишевський**, письменник, журналіст.

✎ Працював у документальному кіно. Автор тексту до кінофільму «Чорнобиль. Хроніка важких тижнів», що був знятий у перші місяці після аварії та здобув низку міжнародних нагород. Режисер стрічки Володимир Шевченко отримав велику дозу опромінення та помер від раку легень незабаром після прем'єри. Ігор Малишевський присвятив йому повість-спогад «Володимир Шевченко. Від Кулунди до Чорнобиля» (Київ, 1988).

16 травня

1895 р. (130 років) – народився **Тодось Осьмачка**, письменник, перекладач.

✎ «Якщо можна перелити Україну в слово, – то це повість Осьмаччина», – писав про його «Старшого боярина» Юрій Шевельов. Тодося Осьмачку кілька разів арештовували та помістили в Кирилівську психлікарню. Емігрувавши, поет часто переїжджав з країни до країни, побоюючись переслідувань НКВД. У Мюнхені його паралізувало внаслідок інсульту. Хворого відвідав Іван Багряний, що в листі до Григорія Костюка згадував: «Останній раз я бачив його в лікарні в Мюнхені, розбитого паралічем і безпам'ятного, в ліжку витягненого на весь зріст, суворого, як Данте. Всіма забутого і покинутого. Ця разюча подібність задуманого, в безпам'ятстві, вимученого і вже потойбічного Осьмачки до Данте потрясла мене до самої глибини душі. І я тоді мало не заломився навіки в моїй вірі в українську людину, для якої і найкращі сини нації – порожнеча. Не знаю коли, але якщо моє серце трохи протягне, якщо його не доконає швидким темпом наша сумна і замрячена дійсність, я вирізьблю той образ Осьмачки, який лишився в моїй душі». Завдяки допомозі друзів Осьмачку військовим літаком доставили на реабілітацію в США, у психіатричне відділення лікарні «Пілігрим», де поет невдовзі помер.

17 травня

2005 р. (20 років) – померла **Валентина Малишко**, письменниця, перекладачка.

✎ Донька Андрія Малишка. Працювала у видавництві «Веселка». 2003 року видала книгу спогадів «Тату, я люблю тебе», 2004-го – вибрані поезії «Спектакль».

18 травня

1880 р. (145 років) – народився **Еліезер Штейнбарг**, письменник, педагог, громадський діяч.

✿ Класик єврейської літератури, майстер байки. 1919 року переїхав у Чернівці. Керував чернівецькою філією Єврейського шкільного об'єднання, викладав у школах їдиш та іврит, видав букварі цими мовами, щороку організовував дитячі табори. Похований на єврейському кладовищі в Чернівцях.

19 травня

1925 р. (100 років) – помер **Яків Новицький**, історик, археолог, фольклорист, педагог.

Щоденник Якова Новицького
(фото з сайту «Читомо»)

✿ Засновник Запорізького обласного краєзнавчого музею і Державного архіву Запорізької області. Михайло Грушевський називав його «ветераном етнографічного і історичного обслідування Запорожжя». Нещодавно в Інституті археології НАН України було знайдено 9 щоденників Якова Новицького, з яких повністю розшифрували один – «Пам'ятну книжку за 1913, 14, 1915 роки». Тут, зокрема, вміщено записи невідомих досі народних пісень.

20 травня

1975 р. (50 років) – Київська організація Спілки письменників України вирішувала **«справу Миколи Руденка»** без його участі.

✍ У протоколі зазначено, що «свого часу М. Руденко за побутові та ідейні вивихи, несумісні з вимогами Статуту КППС, був виключений з лав Комуністичної партії. Але ні інші численні попередження на нього не вплинули. Зараз ним займаються органи. Недавно у нього на квартирі було вилучено багато антирадянських матеріалів.

М. Руденко заявив, що Спілка йому ні до чого, що він із Сахаровим працює над твором про Радянський Союз. У розмовах поведився визивно, зарозуміло, зневажаючи письменницький колектив і звazалі радянські порядки.

Ми його запросили на Секретаріат для розмови, але він не з'явився. Згодом двічі листом і телеграмою пропонували йому прибути на засідання правління, на що він відповів двома не дуже дотепними, але зневажливими листами.

Отже, ми маємо повне моральне право розглядати і вирішувати справу М. Руденка в його відсутність.

Н. Кацук – Мене як і всіх, до глибини душі обурює поведінка М. Руденка. Однак виникає думка, що може він психічно хворий і варто зробити на цей предмет медичну експертизу?»

Миколу Руденка виключили з СПУ, а наступного року відправили на психіатричну експертизу.

21 травня

1955 р. (70 років) – конференція дійсних членів Української вільної академії наук ухвалила заснувати **Інститут шевченкознавства** при УВАН у США.

✍ З відповідною пропозицією, зумовленою тим, що «зі смертю проф. Л. Білецького в Канаді там немає наукових сил, які змогли б продовжувати діяльність згаданого Інституту», виступив Володимир Міяковський. Новостворений Інститут шевченкознавства очолив Володимир Дорошенко, після нього – Володимир Міяковський, пізніше – Юрій Лавріненко.

22 травня

1840 р. (185 років) – народився **Марко Кропивницький**, письменник, театральний режисер, актор.

2015 р. (10 років) – помер **Василь Мельник**, письменник.

✎ 2012 року чернівчанин Василь Мельник став переможцем літературного конкурсу «Коронація слова» за сценарій «Гніздо горлиці». Згодом однойменна стрічка (співавтором сценарію і режисером став Тарас Ткаченко) здобула приз Одеського міжнародного кінофестивалю як найкращий український повнометражний фільм, перемоги в різних номінаціях на міжнародних кінофестивалях у Польщі, Болгарії, Німеччині.

23 травня

1965 р. (60 років) – народився **Володимир Єшкілєв**, письменник.

✎ В інтерв'ю 2024 року сказав про себе: «Вважаю, що я дуже щаслива людина. Все, що хотів, все збувалося. Бачив руїни Персеполя і Пасагарди в Ірані. Презентував свої романи в бібліотеці Конгресу Сполучених Штатів. Хотів написати п'єсу, яка буде збирати анилагі, – зараз в Києві вже третій раз «Бубновий ельф» і не стає квитків. Хтось би з наших провінціалів сказав: от як цей Єшкілєв хвастається, себе підносить. А насправді – ні, просто так все і є».

24 травня

1860 р. (165 років) – помер **Йосиф Левицький**, письменник, педагог, фольклорист, перекладач, священник, громадський діяч.

✎ Священник, який охрестив Івана Франка, що засвідчено записом у метричній книзі. 1834 року видав «Граматику руської або малоруської мови в Галичині» німецькою мовою. Одним із перших виступив за створення «руської» літературної мови на народній основі. Перекладав Гете й Шіллера.

1930 р. (95 років) – помер **Антон Шабленко**, письменник.

25 травня

1935 р. (90 років) – народився **Юрій Ярмиш**, письменник, літературний критик, педагог.

✎ Автор понад 60 книг для дітей. Твори письменника перекладені англійською, німецькою, французькою, іспанською та іншими мовами. Казку Юрія Ярмиша «Їжачок та Соловейко», яку 2012 року видала «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», у рамках проєкту «Казка з татом» озвучив актор і телеведучий Юрій Горбунов.

26 травня

1885 р. (140 років) – **Михайло Грушевський** надіслав Іванові Нечую-Левицькому власні художні твори з проханням опублікувати.

✂ Крім того, в листі Михайло Грушевський дуже обережно («певне чудним здається Вам, й я сам поперед усього вибачить прошу, що я, недоросток, бурсак, заговорю про Вашу працю письменську») дає Іванові Нечую-Левицькому пораду писати про і для «громади освіченої», пояснюючи це так: «Письменство наше українське мусить бути самостійним, а не якимсь прихвостнем письмен[ства] в[елико]-руського, як то вельми ласкаво дозволяють наші кацапські приятелі-публіцисти; а щоб бути йому самостійним, повинно бути воно цікавим для громади української, мусить давати її живі, сучасні твори. Громаду ж освічену – а її перш за все треба б привернуть, не можуть задовольнити самі тільки повісті, оповідання, драми з побуту простонародного, з ними самими й письменство наше, як на мою думку, здається якимсь одноким, не цілим, а справді якимсь прихвостнем в[елико]-руського, й через те громада наша й сусідня не дають ваги нашому письменству, мають його за якусь дурничку, а за «справжню» ідуть до в[елико]русів. Да таки й справді у освіченій громаді, як не життя, то метушині, колотнечі, усяких «клятих питань» та колізій більш буде, ніж на селі... Як Ви думаєте, добродію?»

2020 р. (5 років) – помер **Мойсей Фішбейн**, поет, перекладач, журналіст.

27 травня

1925 р. (100 років) – помер **Нестор Дмитрів**, письменник, священник.

✂ Навчався у Львівській греко-католицькій духовній семінарії. 1895 року емігрував до Америки. Був редактором газети «Свобода», створив перший Календар Українського народного союзу (1897).

12 квітня 1897 року відслужив першу в Канаді Службу Божу українською мовою. Спогади про це можна знайти в книзі Нестора Дмитріва «Канадійська Русь»: «На другий день рано падав сніг, отже, не можна було надворі відправляти Службу Божу – треба було в хаті приготувати жертвенник. Маленька хатина заповнилась людьми по береги. При першій слові «Благословенне Царство» народ розплакався, як мала дитина.

При проповіді я не міг сам вдержатись від сліз, згадавши ті причини, то лихоліття, котре вигнало нас за море, сніги, ліси і бори шукати ліпшої будучности для наших дітей».

28 травня

1995 р. (30 років) – у Тернополі відкрили пам'ятник **Іванові Франку**.

✿ *Над пам'ятником працював скульптор Іван Сонсядло. Бронзову постать Івана Франка встановили на місці колишньої гімназії № 1. Біля пам'ятника складають присягу учні Тернопільського академічного ліцею «Українська гімназія» ім. І. Франка.*

29 травня

1970 р. (55 років) – народилася **Анна Коршунова**, письменниця, педагог.

✿ *Авторка творів для дітей. Пише лібрето для дитячих музичних п'єс. Книга Анни Коршунової «Комп і компанія» перемогла в номінації «Дитяча книга року ВВС – 2017».*

30 травня

1935 р. (90 років) – померла **Ольга Рошкевич**, фольклористка, перекладачка.

✿ *Перше кохання Івана Франка, його адресантка, муза (так і писав їй: «Ви єдина муза, котра, надихала й надихає мене...») й «вихованка», на яку поет покладав чималі сподівання: «Виступаючи перша в нас на тім полі, Ти зможеш зробити великий вплив на других жінок, Твоє обзавання, правда, не спеціальне, але більше загальне дає Тобі перед між усіма майже жінками в нас, і... моя рука, оскільки це в перших починах потрібне, ніколи не відкажеться від помочі для Тебе».*

Іван Франко допоміг Ользі Рошкевич із виданням записаних у селі Лолин на Станіславищині весільних пісень, обрядів, прислів'їв і приказок. На прохання поета вона перекладала Емілія Золя.

31 травня

1935 р. (90 років) – народився **Володимир Капустян**, письменник, редактор.

✿ *Працював у видавництві «Мистецтво», в Головній редакції Української радянської енциклопедії, на кіностудіях «Укрторг-рекламфільм» і «Київнаукфільм». Автор сценаріїв до мультфільмів «Ведмедик і той, що живе в річці», «Як козаки у футбол*

гнали», «Як козаки сіль купували» (у співавторстві з Володимиром Дахном), «Чарівні окуляри» та інших.

*Кадр із мультфільму «Як козаки у футбол грали» (1970)
(фото з сайту «Кіноріум»)*

1985 р. (40 років) – помер **Роман Завадович**, письменник, журналіст, педагог.

ЧЕРВЕНЬ

1 червня

1925 р. (100 років) – помер **Володимир Домбровський**, мовознавець, літературознавець, педагог.

☞ Був заарештований австрійською владою як учасник боротьби за український університет у Львові. Викладав українську, грецьку й латинську мови в гімназіях Чернівців, Копичинців, Рогатина, Золочева. Автор навчальних посібників «Українська стилістика і ритміка» (1923) та «Українська поетика» (1924). До 1939 року їх використовували в українських середніх школах Галичини.

2 червня

1935 р. (90 років) – помер **Андрій Чайковський**, письменник, правник, громадський діяч.

☞ Ще за життя як прозаїк отримав популярність у читача (видавався по всій Україні, в Європі, США й Канаді) та схвалення колег – Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Осипа Маковая.

Андрій Чайковський входив до антиалкогольного товариства «Відродження» та виступав за здоровий спосіб життя. 1906 року «Просвіта» відхилила рукопис його викривальних «Алкогольних образків». Збірка вийшла 1910 року в Чернівцях.

3 червня

1975 р. (50 років) – народився **Андрій Маслюх**, перекладач.

☞ Перекладає з англійської та італійської. Співпрацює з видавництвами «Свічадо», «ВСЛ», «Скриня». Лауреат премії «METAPHORA» 2012 і 2013 років за переклади есеїв Умберто Еко й Олдоса Гакслі та «Листів Марка Твена з Гавайїв».

4 червня

2015 р. (10 років) – помер **Віктор Дудко**, літературознавець, текстолог, бібліограф.

☞ Автор монографії «Тарас Шевченко: Джерелознавчі студії» (Київ, 2014). Близько пів сотні статей присвятив дослідженню часопису «Основа».

5 червня

1895 р. (130 років) – народився **Михайло Яловий**, письменник, літературний критик.

✎ Псевдонім – Юліан Шпол. Перший президент ВАПЛІТЕ. Мешкав у харківському будинку «Слово». У передсмертній записці Микола Хвильовий назвав арешт Михайла Ялового «розстрілом цілої генерації».

Зі спогадів Володимира Куліша: «“Миша” був невисокий, кремезний з поголеною головою, з чорними незвичайно розумними очима. Довголітній і незрадний приятель Хвильового, Досвітнього, Вишині, Куліша. Його першого і заарештовано в ніч з 12 на 13 травня 1933 р. Ходили чутки, що Ялового обвинувачували в організації й керівництві терористичною групою, до якої мали належати згадані вище письменники. Жив Яловий з вдовою по Василю Блакитному, Лідою Вовчик, яка мала донечку від Блакитного і яку Яловий надзвичайно любив. Пригадую Ялового як добрячого і сердечного сусіда».

1935 р. (90 років) – народився **Євген Концевич**, письменник, перекладач, громадський діяч.

6 червня

1975 р. (50 років) – народився **Ростислав Семків**, письменник, літературознавець, перекладач, педагог, видавець.

✎ Очолює видавництво «Смолоскип». Співзасновник (разом із Вірою Агеевою) ютуб-каналу «Шалені автор(к)и». Автор книг «Як писали класики», «Як читати класиків», «Як читати українських класиків», «Пригоди української літератури».

7 червня

1925 р. (100 років) – народився **Віль Гримич**, перекладач, літературознавець.

1970 р. (55 років) – помер **Омелян Цісик**, літературознавець, педагог.

✎ Навчався в Чернівецькому університеті, учителював у Кіцмані, Коломій, Стрию та інших містах. 1945 року виїхав спочатку до Німеччини, потім – до США, де продовжував викладати.

У праці «Було колись в Коломій... (Фрагменти спогадів)» Омелян Цісик описує кілька зустрічей із Василем Стефаником, кожну – з пістетом і захопленням: «До Коломії Стефаник приїздив не раз, мав синів у школі. Не забуду однієї нашої зустрічі. Ми, цебто я і дехто з учителів гімназії, сиділи із Стефаником одного вечора в ресторані, пили пиво, розмовляли і дискутували. Стефаник здебільша мовчав. Аж ось згадав зовсім

«нецікаву» подію, як він провадив делегацію русівських селян до снятинського старости. Ми слухали його просте оповідання, зразу децю неуважно, але по короткому часі ми зовсім піддалися чарові його розповіді. Його слова пили, ми сиділи нерухомо, ніхто не говорив до свого сусіда, пиво в склянках тратило піну і закривалося, цигарки погасали... Стефаник замовк і ми всі якийсь час мовчали. Якби хтось міг був вірно відтворити ту Стефаникову імпровізацію, був би збагатив його творчість на один прекрасний нарис. А так – він пропав!».

Батько Дарії Ребет, єдиної жінки в Проводі ОУН та в президії Української Головної Визвольної Ради.

8 червня

1855 р. (170 років) – народилася **Наталія Кобринська**, письменниця, видавчиня, громадська діячка.

Пам'ятна дошка-мозаїка Наталії Кобринській,
встановлена 31 січня 2020 року в Івано-Франківську
(фото з сайту «Галицький кореспондент»)

✿ Засновниця «Товариства руських женицин». Організаторка видавництва «Жіноча бібліотека». Підготувала до друку унікальний альманах «Перший вінок» (Львів, 1887) із творами 17 українських письменниць із Галичини та Наддніпрянини. В описі до першого за понад 100 років перевидання (запланованого на січень 2025-го) альманаху на сайті «першого в Україні феміністичного видавництва, заснованого жінками для жінок», «Creative women publishing» зазначено, що «це видання назавжди увійшло в історію українського фемінізму як безпрецедентний і

гідний подиву приклад інтелектуального, духовного, національного єднання. Саме таку об'єднавчу ідею видання – «В імені нашої національної єдності» – було проголошено в передмові Наталі Кобринської до цього альманаху». Це було надзвичайною подією в умовах бездержавності України, тоді розділеної поміж двома імперіями».

9 червня

1935 р. (90 років) – **Валер'яна Підмогильного** доставили на Соловки для відбування 10-річного ув'язнення.

✎ Провідна наукова співробітниця Дніпровського художнього музею Ірина Мазуренко зазначає: «Ми нічого не можемо дослідити, попри те, що відкриті вже начеб і архіви, що саме він написав на Соловках. Відомо з листів, що там він працював над повістю, а потім над романом про колективізацію 1929-го року. Він вдосконалював свою англійську, перекладав Шекспіра. Писав, що йому не вистачає паперу, паперу, паперу...».

Валер'яна Підмогильного розстріляли 3 листопада 1937 року в Сандармосі. Місце його поховання невідоме. Але на Байковому кладовищі є могила на ділянці № 31 з барельєфом Валер'яна і Романа Підмогильних – батька й сина – який установила дружина письменника Катерина.

10 червня

1955 р. (70 років) – народився **Михайло Малюк**, письменник, видавець.

✎ Працював головним редактором видавництва «Гене́за» й «Неопалима купина». Автор творів для дітей.

11 червня

1935 р. (90 років) – народилася **Валерія Смілянська**, літературознавиця, педагогиня.

✎ Донька письменника й літературознавця Леоніда Смілянського. Шевченкознавиця, авторка монографій «Стиль поезії Шевченка (суб'єктна організація)», «Біографічна шевченкіана (1861 – 1981)», «“Святим огненним словом...” Тарас Шевченко: поетика» та інших. Працювала в Державному музеї Т. Г. Шевченка, у відділі шевченкознавства Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка. Керівниця проєкту «Шевченківська енциклопедія» в 6 томах.

12 червня

1845 р. (180 років) – **Михайло Максимович** пішов у відставку з посади професора Київського університету Святого Володимира.

✿ 1834 року Михайла Максимовича було обрано першим ректором новоствореного Київського імператорського університету Святого Володимира. Через рік він пішов із посади у зв'язку зі станом здоров'я, ще через десять – залишив викладацьку роботу й замешкав на родинних землях на хуторі Михайлова Гора, де займався науковою й літературною діяльністю. Тут помер і був похований 1873 року.

13 червня

1985 р. (40 років) – народився **Артем Чех** (справжнє ім'я – Артем Чередник), письменник, воїн Збройних сил України.

✿ За автобіографічним романом Артема Чеха «Хто ти такий?» (відзначений премією «Книга року ВВС – 2021») його дружина Ірина Цілик, письменниця й режисерка, зняла художній фільм «Я і Фелікс» (2022). Головні ролі зіграли син Артема Чеха й Ірини Цілик Андрій та письменник Юрій Іздрик.

14 червня

1880 р. (145 років) – Іван Франко написав поезію «Рідне село».

✿ Поезію створено щойно по звільненню Івана Франка з коломиїської тюрми, де його утримували майже 100 днів, а потім принизливо етапували з міста в місто. Письменник згадує про це в новелі «На дні»: «Цей транспорт по поліцейських арештах в Коломиї, Станіславі, Стрию і Дрогобичі належать до найтяжчих моментів в моїм житті».

15 червня

1950 р. (75 років) – народився **Віктор Морозов**, музикант, перекладач.

✿ Засновник рок-гурту «Арніка», учасник «Смерічки», співавтор пісень ансамблю. Лауреат першої «Червоної рути». Переклав українською «Гаррі Поттера» Джоан Ролінг, твори Пауло Коельо, Джеремі Стронга.

1995 р. (30 років) – народився **Євген Лір** (справжнє ім'я – Євген Байтеряков), письменник, перекладач, музикант, воїн Збройних Сил України.

16 червня

1925 р. (100 років) – народилася **Марія Вальо**, бібліографія, літературознавиця, театральний критик.

☞ Дійсний член НТШ. Досліджувала творчість Ірини Вільде, авторка монографії «Ірина Вільде: літературно-критичний нарис». Даруючи Марії Вальо свій роман «Сестри Річинські», авторка написала: «Небагато рівних Вам Марій приходить у світ». Товаришувала з онукою Івана Франка Зеновією Франко.

Уляна Єдлінська, Зеновія Франко, Марія Вальо
у Львові, 1954 рік
(фото з сайту «Річ»)

17 червня

1945 р. (80 років) – народився **Ігор Січовик**, письменник.

☞ Автор творів для дітей (поезій, загадок, лічилок, скоро-мовок, каламбурів, колісанок, оповідань, казок тощо), навчальної літератури для дошкільнят і молодших школярів.

18 червня

1850 р. (175 років) – народився **Іван Чапельський**, педагог, редактор, священник, громадський діяч.

☞ Голова Руського педагогічного товариства, редактор часопису «Учитель». Гімназійний товариш Івана Франка.

19 червня

1920 р. (105 років) – **Володимир Винниченко** зустрівся з Левом Троцьким.

✍ Зі щоденникового запису помітно, що розмова з більшовиком стала для Володимира Винниченка прикритим відкриттям: *«Отже, мої портфелі мені забезпечуються: я буду військовим наркомом і членом воєнревсовета. На моє питання, які будуть мої функції й компетенції, він нічого не сказав, але заговорив про те, що такі й такі функції має той і той. Себто функцій у мене не буде ніяких. Я буду собі фігурувати. Далі, на моє питання, чи зформовані на Україні військові частини лишаються на Україні, чи пересилаються на інші фронти за межі України, він відповів, що буває і так, і так. Значить, іменно пересилаються за межі, як мені тут і говорили. Мало того, щоб зарані попередити мене, щоб я не мріяв ні про яку українську армію він сказав, що формувань, частин уже є досить, нових формувань не треба; треба тільки поповняти кількість тих, що є. Значить, ті, що будуть притягнені мною, мають іти в руські частини й розтворюватися там: словом, ніякої української армії і ніяких можливостей і тенденцій її творити не дається. Рішуче й категорично... На тому ми й розсталися».*

20 червня

1895 р. (130 років) – народився **Діонісій Зубрицький**, літературознавець, письменник, громадський діяч, священник.

1925 р. (100 років) – народився **Андрій Німенко**, скульптор, графік, мистецтвознавець, письменник, педагог.

✍ Працював у газеті «Радянське мистецтво», в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН України, у Київському інституті культури. До вступу в Спілку письменників Андрія Німенка рекомендували Максим Рильський і Михайло Стельмах. Автор пам'ятників Лесі Українці, Володимирі Винниченку, Юрію Яновському, Олександрі Довженку, Остапу Вишні. Дружина Андрія Німенка Лариса Масенко – мовознавиця, син Максим – художник.

21 червня

1805 р. (220 років) – народився **Микола Закревський**, історик, фольклорист, етнограф, археолог, художник, мовознавець, письменник.

✍ Видав збірку «Старосвітський бандурист» (у 3-х книгах), де зібрав народні пісні, прислів'я, приказки й ідіоми. Автор книги «Опис Києва» (у 2-х томах), про яку газета «Киянин» відгукнулася так: «Два великі томи з додатком XIII-ти аркушів

малюнків і креслень, що містять знімки пам'яток давнини та плани Києва в різні періоди його життя. Простий і невігадливий за планом, твір Закревського навіть у первісному, порівняно коротшому його вигляді – треба визнати найкращим описом нашого міста, який і порівнювати не можна з різними описами, виданими останнім часом із суто спекулятивними цілями».

Сам Микола Закревський писав про цю працю: «Не думаю, що легко знайшовся охочий, який, без жодної підтримки та винагороди, пожертвував би найкращими роками свого життя для складання такого твору, який не обіцяє ніякої матеріальної вигоди. То справді був, якщо завгодно, фанатизм свого роду».

22 червня

1975 р. (50 років) – суд відправив поета **Володимира Рокецького** відбувати покарання у Владимирську тюрму.

✎ Там ділив камери з Левком Лук'яненком, Зоряном Попадюком, Володимиром Бурковським. Раніше, перебуваючи в таборі в Мордовії разом із Василем Стусом, вивчив 50 його поезій, які згодом записав та передав для оприлюднення Михайліні Коцюбинській. Після звільнення став підприємцем у нафтовій промисловості та благодійником, зокрема допомагав дитсадкам і школам, будував церкви.

23 червня

1895 р. (130 років) – у Станиславові відбулася вистава «**Учитель**» за однойменним драматичним твором Івана Франка.

✎ Актори виступали для священників, учителів, селян – майже повної зали. Роль Юлії, сестри вчителя Омелька Ткача, дісталася Марії Слободівні. Того ж року вона зіграла Анну у Франковому «Украденому щасті».

24 червня

1910 р. (115 років) – народився **Іван Нехода**, письменник, журналіст.

✎ Брав участь у Другій світовій війні, після поранення частково втратив зір. Працював головним редактором видавництва «Молодь». Очолював кримський осередок Спілки письменників України. Автор «Пісні про ялинку» («У лісі, лісі темному»), про яку Іван Малкович висловився так: «Він зробив з цього абсолютно новий твір, це не був переклад, це не був переспів. Це була нова історія».

25 червня

1940 р. (85 років) – народився **Григорій Фалькович**, письменник.

☞ Очолує кийське єврейське культурно-просвітницьке товариство ім. Шолом-Алейхема. Автор майже двох десятків книг для дітей. Лауреат численних премій: імені Володимира Винниченка «В галузі української літератури, мистецтва та за благодійницьку діяльність», імені Лесі Українки, імені Павла Тичини та інших.

Про творення дитячої літератури під час війни розмірковує так: «У текстах та ілюстраціях про війну, орієнтованих на дітей, варто оминати відчуття безвиході й трагізму, невідповідного вікові. Потрібно пам'ятати про міру. Хоча навіть під час війни співвідношення етики й естетики має бути як мінімум 50/50. (За мирних часів я вважав, що має переважати естетична складова. Саме вона формує світогляд, а не те, про що написано.) Гармонізований, естетично довершений твір формує особистість. Та війна вносить свої корективи. Головне, щоб не було текстів, напряду чи опосередковано позбавлених любові до світу, до живого, до Життя.

26 червня

1810 р. (215 років) – народився **Василь Тарновський** (старший), етнограф, правознавець, громадський діяч, меценат.

☞ Брав участь у підготовці селянської реформи 1861 року, організатор народних шкіл. Підтримував тісні зв'язки з Миколою Гоголем, з яким разом навчалися в Ніжинській гімназії вищих наук. Був одружений із сестрою сумнозвісного Михайла Юзефовича Людмилою. В родинному маєтку Тарновських у Качанівці гостювали Тарас Шевченко, Михайло Максимович, Пантелеймон Куліш із Ганною Барвінок, Опанас Маркович із Марком Вовчком, Семен Гулак-Артемівський, Віктор Забіла. Подружжя Марковичів, запрошене для здійснення статистичного опису колекції старожитностей господаря, змогло використати перебування тут і для активної фольклористичної діяльності. Колекцію Тарновського-старшого значно розширить син Василь Тарновський-молодший, понад тисячу експонатів у ній становитимуть твори «шевченкіани».

*Садиба родини Тарновських нині
(Національний історико-культурний заповідник «Качанівка»)
(фото з сайту «Радіо Свобода»)*

1930 р. (95 років) – народився **Любомир Сеник**, літературознавець, громадський діяч.

27 червня

1880 р. (145 років) – народився **Платон Лушпинський**, літературознавець, педагог, громадський діяч.

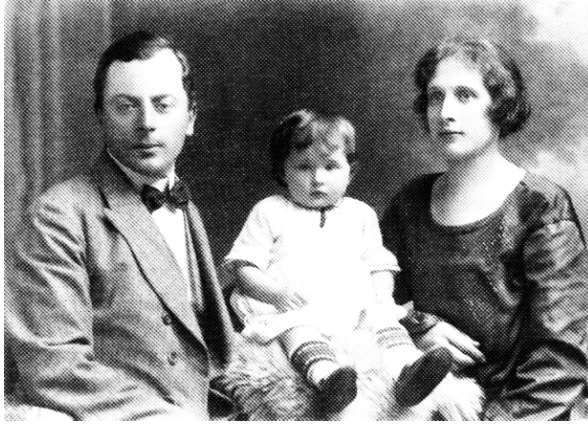
✂ У студентські роки належав до академічного товариства «Молода Україна», що, зокрема, було співорганізатором зустрічі української громади з Лесею Українкою в Народному домі в Чернівцях 22 травня 1901 року. Тоді студент Платон Лушпинський декламував поезію «Товарищі на спомин».

Працював гімназійним учителем. Викладав у Таємному українському університеті у Львові, Віденському приватному українському та Львівському університетах. Учень Платона Лушпинського зі Львівської академічної гімназії Микола Колесса, майбутній композитор і диригент, так згадував про свого наставника: «Любов і до української літератури, і до творчості Шевченка зокрема прививав нам особливо наш викладач, що провадив у нас українську літературу в останніх двох класах, – Платон Лушпинський, який був просто залюблений у поезію Шевченка, навіть мав деякі наукові праці, йому присвячені».

1885 р. (140 років) – народилася **Антоніна Кудрицька**, фольклористка, письменниця.

28 червня

1890 р. (135 років) – народився **Петро Франко**, науковець, педагог, письменник, перекладач, громадський діяч.

*Петро Франко з дружиною Ольгою та донькою Вірою, 1924 рік
(фото з сайту «Франкові»)*

✎ Наймолодший син Івана Франка. Особистість із різнобічними зацікавленнями й заслугами. Грав у складі футбольної команди «Україна» та був футбольним суддею. Член українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько». Співзасновник таємного гуртка «Пласт», автор книг для пластунів, підручника «Пластові ігри та забави», організатор першого з'їзду пластунів і табору на Чорногорі. Воював у лавах УСС та був нагороджений медаллю «За хоробрість». Один із перших українських пілотів, фундатор військової авіації на Галичині. Уляна Кравченко присвятила Петрові Франку цикл поезій «З пісень летунів» (зі збірки «Для неї – все!»). Працював учителем, викладачем хімії в Таємному українському університеті у Львові. Хімік-винахідник, що, зокрема, досліджував переробку молока з допомогою електрики (36 патентів). Засновник видавництва «Франко Син і Спілка». Перший директор меморіального музею Івана Франка.

1945 р. (80 років) – народився **Іван Кідешук**, письменник, фольклорист, перекладач, педагог.

1975 р. (50 років) – помер **Євген Кравченко**, письменник.

29 червня

1905 р. (120 років) – народився **Іван Смаль-Стоцький** (справжнє ім'я – Степан Смаль), письменник.

§ У 30-х роках був заарештований та призупинив щойно розпочату літературну діяльність. Повернувся до творчості через десятиліття, після еміграції спочатку в Німеччину, а згодом в Австралію. Друкувався в часописах Німеччини, Франції, Великобританії, США, Австралії. Був співредактором австралійської газети «Вільна Думка».

30 червня

1895 р. (130 років) – народився **Кобзей Тома**, письменник, громадський діяч.

§ Родом з Івано-Франківщини, 1911 року емігрував до Канади. Нагороджений Шевченківською медаллю. Автор праці про Василя Стефаника «Великий різьбар українських селянських душ» (Торонто, 1966), яку розпочинає з «Мого пояснення»: «До речі, я пам'ятаю Стефаника із своїх хлопчачих років, коли то він не раз приїжджав до моїх родичів возом, вистеленим тканими веретами і парою здорових коней. Заїжджав він до нас тому, що був нам близьким родичем. Його мати Оксана з Кейванів була сестрою мого діда Петра Кейвана, а моя мати Марія була йому двоюрідною сестрою. Мені Стефаник був вуйком».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Для ознайомлення з інформаційними ресурсами, які було використано при підготовці літературного календаря, перейдіть за посиланням:

https://docs.google.com/document/d/1p_54orTqzqQBe29w1MGT8A_3RHk9Xetz/edit?usp=sharing&oid=111534051772278382893&rtpof=true&sd=true

Навчальне видання

Світлана Іванівна Гуцуляк

**ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ
НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.
ЛІТЕРАТУРНИЙ КАЛЕНДАР
(ПЕРШЕ ПІВРІЧЧЯ 2025 РОКУ)**

Навчально-методичний посібник

Технічна редакторка
та дизайн обкладинки

Мельник Ульяна

Підписано до друку 07.02.2024. Формат 60х84/16.
Умов.-друк. арк. 4,6. Обл.-вид. арк. 5. Зам. Н-012.
Видавництво Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича.
58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.
e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002

